

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919.

Första kammaren.

Nr 15.

Tisdagen den 11 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Herr statsrådet *Petersson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 158, angående tillstånd för officerare vid armén att såsom tjänstår för rätt att åtnjuta pension tillgodoräkna sig viss tjänstetid;

nr 181, angående ny stat för statens veterinär-bakteriologiska anstalt m. m.; och

nr 185, angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter förre hökerihandlaren *Georg Lundqvist* från *Malmö*.

Justerades protokollen för den 5 och den 7 innevarande mars.

Upplästes och lades till handlingarna följande från justitiedepartementet ankomna

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 11 mars 1919.

Till justitiedepartementet hade från Kungl. Maj:ts befallningshavande i Älvsborgs län insänts en den 8 mars 1919 dagtecknad riksdagsmannafullmakt av innehåll, att sedan f. d. konsuln m. m. *Johan Emilsson Ekman* från Göteborg blivit av Älvsborgs läns landsting utsedd till ledamot av riksdagens första kammare för en tid av sex år, räknade från och med den 1 januari år 1915, men denna plats blivit ledig, vid förrättning enligt 14 § av lagen om val till riksdagen professorn *G. Kobb* i Stockholm blivit utsedd att inträda såsom ledamot av nämnda kammare för tiden till den 1 januari år 1921.

Vid den granskning av fullmakten, som företogs inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Första kammarens protokoll 1919. Nr 15.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till första kammaren.

I ämbetet

Lennart Berglöf.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 51, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 235 § i lagen om bankrörelse den 22 juni 1911.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att ledamoten av riksdagens första kammare herr *Gunnar Ekelund* till följd av bronchitis är tillsvidare förhindrad att delta i riksdagens arbete intygas.

Stockholm den $10\frac{1}{3}$ 1919.

E. Wikner,

leg. läk.

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.

Herr statsrådet Petersson, som anmält sig vilja vid detta sammanträde besvara herr Lindgrens interpellation angående spannmålslagerhus och fryshus, erhöll ordet och anförde: Ledamoten av riksdagens första kammare A. Lindgren har med kammarens den 1 februari 1919 lämnade tillstånd till mig riktat följande spörsmål:

1:o Har statsrådet gått i författning om vidtagande av åtgärder för en grundlig undersökning angående orsaken till olyckshändelsen i Hallsberg den 25 nästlidne januari?

2:o Äro spannmålslagerhusen i Linköping, Tomelilla, Östra Klagstorp, Eslöv, Vara, Eskilstuna, Åstorp och Roma uppförda efter samma konstruktion och av samma material som lagerhuset i Hallsberg och, om så är, vilka åtgärder ämnar hr statsrådet vidtaga till förekommande av liknande olyckshändelser vid dessa lagerhusbyggnader?

3:o På vilket sätt avses att utnyttja fryshuset i Hallsberg för framtiden, genom statsdrift eller genom uthyrning till enskilda?

4:o Äro lagerhusen och fryshuset brandförsäkrade och, om så är, till vilka belopp och mot vilka premier?

För besvarande av interpellantens två första frågor får jag till en början meddela, att samtliga spannmålslagerhus äro uppförda enligt samma konstruktion och av samma material.

Tillkomsten av såväl spannmålslagerhusen som fryshusen är ytterst att hänföra till den framställning, som den 11 maj 1917 avgavs av lagerhus- och kylhuskommittén och som föranledde Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen den 22 i samma månad. Sedan jordbruksutskottet avgivit utlåtande i ämnet den 25 maj, bifölls propositionen av riksdagen utan annan ändring än att riksdagen

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.

(Forts.)

tillfogade, att det anvisade beloppet borde användas efter i ärendet verkställd närmare utredning, vars behövlighet för övrigt framhållits även av dåvarande departementschefen. Medlemmar av lagerhus- och kylhuskommittén hade före förslaget avgivande satts i tillfälle att genom särskilda studieresor på kontinenten tillgodogöra sig de erfarenheter, som vunnits vid uppförandet av liknande byggnader i utlandet. Utan att någon meningsskiljaktighet därom kommit till synes framhöll kommittén i sin vid propositionen fogade skrivelse uttryckligen de övervägande fördelarna av träet som byggnadsmaterial i såväl spannmålslagerhusen som fryshusen. De kalkyler, som lades till grund för Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut, grundade sig på att trä, på sätt kommittén föreslagit, komme till användning. Det var alltså för jordbruksutskottet och riksdagen bekant, att fråga var huvudsakligen om träbyggnader. Något särskilt uttalande angående byggnadsmaterial eller brandsäkerhet gjordes varken av dåvarande departementschefen eller i utskottsutlåtandet, utan lämnades kommitténs yttranden och beräkningar härvidlag utan erinran. — Den erforderliga ytterligare utredningen i ärendet anförtroddes på föredragning av min företrädare i ämbetet den 14 juni 1917 åt en särskilt inrättad lagerhusbyggnadskommission, vilken jämväl erhöll i uppdrag att ombesörja de särskilda anläggningarnas utförande, sedan Kungl. Maj:t i varje fall anvisat medlen.

Med anledning av en interpellation, som förra året riktades till mig av en ledamot av riksdagens andra kammare angående byggnadssättet och byggnadsmaterialet vid spannmålslagerhusen och fryshusen, meddelade lagerhusbyggnadskommissionen att, även om kommissionen skulle vid sin verksamhet kunnat anses obunden av de förutsättningar, på vilka förenämnda kommittés förslag och statsmakternas beslut i frågan vilat, kommissionen likväl funnit sig sakna skäl att frångå kommitténs förslag i fråga om byggnadsmaterial och anläggningarnas allmänna anordning.

I yttrande, som kommissionen med anledning av nu ifrågavarande interpellation avfordrats, har kommissionen härutöver erinrat, att den från motsvarande tyska anläggningar vunna erfarenheten talade för användning av trä vid spannmålslagerhusen, samt att av driftstekniska skäl för spannmålslagerhusen trä vore att föredraga framför betong.

Vad särskilt gäller konstruktionen, har kommissionen anfört, att den jämväl i detta hänseende haft till ledning lagerhus- och kylhuskommitténs betänkande samt att kommissionen såsom byggnadsteknisk ledamot räknade professorn i byggnadsstatistik vid tekniska högskolan Carl Forssell, vilken såsom ledamot av kommittén på offentligt uppdrag i Tyskland och Österrike särskilt studerat därstädes befintliga anläggningar av liknande slag. Kommissionens byggnadssakkunniga hade bestritt, att lagerhusbyggnaderna skulle såsom påståtts vara för svagt konstruerade.

Sedan lagerhusbyggnadskommissionen till mig anmält, att spannmålslagerhuset i Linköping vore färdigställt med undantag för några smärre kompletteringsarbeten, vilka dock ej hindrade lagring av

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

spannmål i detsamma, samt att av övriga spannmålslagerhus lagerhusen i Östra Klagstorp och Tomelilla vore anmälda till avsyning i början av oktober 1918, varefter lagring av spannmål i desamma snart torde kunna företagas, begärde och erhöll jag den 18 oktober 1918 Kungl. Maj:ts bemyndigande att uppdraga åt sakkunniga personer att verkställa besiktning å ej mindre statens fryshusanläggningar i Hallsberg och Malmö samt i lagerhusbyggnadskommissionens skrivelse omförmälda tre spannmålslagerhus, än även övriga genom lagerhusbyggnadskommissionens försorg uppförda lagerhus i den mån de anmäldes färdiga, samt att efter varje avslutad inspektion, så fort ske kunde, till chefen för jordbruksdepartementet inkomma med redogörelse härför. Uppdraget lämnade jag efter samråd med chefen för byggnadsstyrelsen åt civilingenjören Fritz Söderbergh i Stockholm och vice verkställande direktören i aktiebolaget Märten Pehrssons valskvarn Per Andersson. Kristianstad.

Den 7 november 1918 verkställde de sakkunniga besiktning av spannmålslagerhuset i Linköping och avgåvo därom till mig utlåtande den 18 november 1918. I detta utlåtande påkallades bl. a. vissa åtgärder, som ovillkorligen genast borde vidtagas, innan spannmålslagerhuset finge upplåtas för lagring. Dessa åtgärder berörde ej silos. Sedan lagerhusbyggnadskommissionen lämnats tillfälle att yttra sig över utlåtandet, anbefalldes Kungl. Maj:t den 3 december 1918 kommissionen att inom samtliga spannmålslagerhus vidtaga dessa åtgärder, varjämte besiktningsmännen förelades att inkomma med utlåtande med anledning av vad lagerhusbyggnadskommissionen anfört, utom vad rörde de redan beslutade åtgärderna.

Ingenjören Söderbergh har uppgivit, att det varit de sakkunnigas avsikt att, sedan samtliga lagerhus blivit färdigställda och berörda åtgärder inom dem alla vidtagna, företaga en besiktningsresa och avsyna dem alla i följd och i sitt slutliga utlåtande då även bemöta lagerhusbyggnadskommissionens yttrande och härvid ingå på kritik över vissa anordningar, som de väl funnit mindre lämpliga men som ej stode att avhjälpa för rimlig kostnad inom antaglig tid, en kritik från vilken de avstått i sitt första utlåtande.

Den inträffade skadan på lagerhuset i Hallsberg föranledde emellertid besiktningsmännen att omedelbart ditresa för att taga skadan i skärskådande och samtidigt besiktiga lagerhuset; och har ingenjören Söderbergh angående därvid gjorda iakttagelser avgivit en P. M.

Med anledning av skadan har besiktning även hallits av professorn Forssell, som däröver avgivit utlåtande till lagerhusbyggnadskommissionen och av ingenjören G. Molin på anmodan av folkhushållningskommissionen.

Skadan inträffade å den ena av de två silos, som i spannmåls-lagerhuset i Hallsberg finnas inbyggda i husets ena hörn. Silos utgöras av 17 meter höga trummor, ungefär 3,5 m. i fyrkant, försedda med tratt i botten för spannmålets hastiga uttömmande. Väggarna bestå av på varandra liggande bjälkar. Dessa äro ej i hörnen hophuggna utan korslagda och sammanhållna med bultar, som äro anbringade dels i själva hörnet, dels på sidorna. Varje

bult går genom 7 bjälkar. På bultarna äro uppträdda räfflade metallbrickor, en i varje bjälkfog. Vid bultarnas sammandragande pressas de räfflade brickorna in i bjälkarna, varigenom avses att förhindra bjälkarnas förskjutning.

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

Professorn Forssell har i sitt utlåtande anfört, att bultarna i hörnen av entreprenören felplacerats, så att med jämna mellanrum fem på varandra följande stockvarv kommit att sakna hörnbult. Professorn Forssell anför vidare i sitt utlåtande: Trots denna felaktighet i utförandet hade silon, då den fylldes med spannmål, med relativt små sättningar hållit, där hörnbultar saknades, och stått så fylld i c:a 1 månad. Detta förhållande visade, att silons konstruktion varit beräknad med stora säkerheter och att utförandet med undantag för de utelämnade hörnbultarna varit gott. — När silons tömning påbörjades, hade rörelsen i massan vållat ökat tryck mot sidorna. Härvid hade en utbuktning i ett av hörnen uppkommit å en sträcka av c:a 1 meter vid den nedersta, utglömda hörnbulten. Denna utbuktning hade medfört en springa c:a 1 m. lång och 1 dm. bred vid mitten. Genom denna hade, medan silon tömdes genom bottenrattan, utrunnit enligt uppgift c:a 20 säckar råg. Dessa hade tillvaratagits, så att ingen spannmål tagit skada. — Utom denna stora springa hade bildats smärre utefter hörnet på de ställen, där hörnbultar saknades. Härigenom hade putsen spruckit längs hörnet, vilket givit anledning till talet om en 20 å 25 m. lång spricka i en 17 m. hög silo. — Silons konstruktion vore så beräknad, att räffelbrickorna tålde i ådraget skick en last av 1,000 kg. per styck, innan någon rörelse skedde mellan trädelarna, och c:a 3,500 kg. per styck, då brott inträdde. Då silon vore fylld med råg, utgjorde sidotrycket högst 300 kg. per räffelbricka och vid fyllning med vete c:a 400 kg. Även om väsentlig hoptorkning skedde av trädelarna sedan åtdragning skett, bleve hallfastheten tillnärmelsevis oförminskad. Säkerheten i silon hade således tilltagits mycket hög. — Då bult alldeles saknats i hörnet på en sträcka av c:a 60 cm., hade sidotrycket på denna sträcka åstadkommit en isärbändning. Härvid hade i ett av silons inre hörn bildats en obetydlig springa mellan stockändarna, medan i yttre hörnet springan fått större bredd. Den last, som kommit på de närmast sprickan belägna räffelbrickorna hade genom hävarmsverkan vid springans uppbandning blivit mycket stor och vållat avsevärda förskjutningar i fogarna närmast den felande bulten. Hörnen hade emellertid hållit, varför också skadan begränsats till att hörnet öppnat sig på den sträcka, där hörnbult saknades. Av det anförda framginge, att olyckan i silon vid Hallsbergs lagerhus helt vore orsakad av ett förbiseende vid utförandet och att, tack vare stabiliteten hos silons konstruktion, skadan begränsats till att omfatta det parti, där till följd av nämnda förbiseende hörnbult saknades.

Så långt professorn Forssell. Lagerhusbyggnadskommissionen har anfört, att såväl entreprenören som ock kontrollanten, vilken ej påfordrat rättelse, på grund av avvikelser från ritningarna, er-

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

känt sin skuld till det inträffade. Entreprenören hade omedelbart gått i författning om felets avhjälpande utan särskild ersättning.

Kommissionen har vidare uppgivit, att vid besiktning av lagerhuset i Linköping, som utförts av samma entreprenör som byggnaden i Hallsberg, konstaterats, att samma avvikelser från ritningar och arbetsbeskrivning ägt rum som vid nämnda byggnad. Entreprenören hade förstädigats vidtagna åtgärder för avhjälpande av felet och jämväl här åtagit sig att utan ersättning utföra de föreskrivna åtgärderna.

Vid det förhållande, att olyckshändelsen vid lagerhuset i Hallsberg visat sig icke bero på konstruktionsfel utan på begånget fel vid själva utförandet av byggnaden, har lagerhusbyggnadskommissionen förklarat sig anse, att inga andra åtgärder vore behöfliga än en noggrann kontroll av att fastställda ritningar och arbetsbeskrivning vid byggnadernas uppförande noggrant blivit följda, något som givetvis komme att iakttagas vid de slutliga besiktningar, som komme att ske såväl genom kommissionen som genom de av mig utsedda besiktningsmännen.

Professorn Forssell har sedermera upplyst, att till följd av begångna fel i utförandet silos i 5 av lagerhusen redan förstärkts eller vore under förstärkning, att de tre återstående underkastats noggrann besiktning för att utröna om avvikning från arbetsbeskrivningen skett samt att provbelastning av dessa komme att företagas.

Ingenjören Söderbergh har i sitt utlåtande konstaterat det av professorn Forssell omnämnda felet i fråga om bultarnas placering samt intygat, att hörnbult och brickor saknades vid den för granskning åtkomliga nedre delen av sprickan, vilket också varit det ställe, där den mest öppnat sig, enligt uppskattning 10 cm.

Emellertid har ingenjören Söderbergh förklarat, att enligt en av honom åberopad tysk sakkunnigs beräkningar sidotrycket i silon borde — om hänsyn toges till den ökning av trycket, som alltid uppstode, då massan vid silons tömning komme i rörelse — antagas vara 2,3 ggr större än vad professorn Forssell räknat med. I nu ifrågavarande silo skulle sidotrycket alltså utgöra vid fyllning med vete 920 kg. per bricka. Detta senare tryck vore nästan så mycket som den största last man enligt Forssells beräkningar högst borde tillåta å brickorna eller 1 000 kg. Denna högsta möjliga belastning vore emellertid beräknad under förutsättning av att samtliga brickor genom bultarnas åtdragning vore i full funktion. Full trygghet härför föreläge icke.

Såsom ett sammanfattande omdöme med anledning av besiktningen har ingenjören Söderbergh anført: Ehuruval vid verkställd kontrollberäkning och besiktning av silon visat sig, att skadan å densamma närmast berott på misstag, gjort av entreprenören vid arbetets utförande, hade dock ävenledes framgått, att konstruktören vid beräkningen av silon, därvid stödd på ett tyskt specialarbete angående spannmålslagerhus, beräknat det i en silo uppkommande sidotrycket avsevärt lägre, än vad i annan i ämnet förefintlig lit-

teratur tillrådes. och särskilt ej tillräckligt beaktat den ökning i sidotrycket, som vid silons tömning uppstode, varför den önskvärda säkerheten för silons hållbarhet ej skulle i tillräcklig grad föreligga. Emellertid hade redan nu alla silos blivit förstärkta utom tre, rörande vilka lagerhusbyggnadskommissionen igångsatt undersökning för att, om så skulle visa sig vara nödvändigt, även förstärka dessa. För närvarande påkallades därför inga åtgärder utöver de redan vidtagna men skulle direktören Andersson och ingenjören Söderbergh vid besiktningen av samtliga lagerhus ägna särskild uppmärksamhet åt silobyggnaderna och förstärkningsanordningarna å desamma.

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

Professorn Forssell, som lämnats tillfälle att taga del av ingenjören Söderberghs promemoria, har gentemot vad däri anförts angående den åberopade tyske sakkunniges beräkningar anført: Även om man utginge från de av denne vunna försöksresultaten, skulle det normala sidotrycket i silon bliva allenast 1,25 ggr det av Forssell använda värdet. Den ökning av detta värde, som inträdde vid tömning, verkade endast partiellt och åtföljdes å andra ställen av sänkning. Då medeltrycket vore det bestämmande, bleve höjningen av farliga belastningen vid tömning sannolikt oväsentlig. Allra högst kunde den beräknas bliva 50 procent utöver den normala. Den tillfälliga belastningen i förevarande silo skulle under detta antagande kunna stiga högst till 750 kg. per bricka, vid tömning av vete. Tillåtna tillfälliga belastningen per bricka vore såsom nämnts 1,000 kg.

Sedermera har professorn Forssell ytterligare upplyst, att mätningar numer verkstälts för att utröna sidotrycket i silos. Dessa hava utförts såväl då spannmålen legat orubbad i silon som då den bragts i rörelse genom tömning. Härvid hade de av Forssell använda försöksvärdena visat sig noga stämma med verkligheten och att ökningen av trycket vid tömning endast bleve cirka 25 procent.

Därjämte har professorn Forssell meddelat, att silon i Hallsberg nu är färdigreparerad och åter fylld med spannmål.

Interpellantens första fråga, huruvida grundlig undersökning av orsaken till olyckshändelsen vidtagits, är genom vad jag nu anført besvarad. Till svar å den andra frågan, vilka åtgärder jag ämnar vidtaga till förekommande av liknande olyckshändelser, får jag hänvisa till de redan vidtagna åtgärderna. På resultaten av de blivande ytterligare undersökningarna av de tre spannmålslagerhus, där silos ej redan förstärkts, kommer att bero om även de skola förstärkas.

Då jag härefter går att besvara interpellantens fjärde fråga, får jag meddela, att lagerhusbyggnadskommissionen under byggnadstiden hållit samtliga ifrågavarande byggnader brandförsäkrade. Jämlikt Kungl. Maj:ts brev till statens fryshusstyrelse den 31 maj 1918 skola statens fryshusanläggningar i likhet med statens övriga byggnader icke brandförsäkras. Samma princip torde komma att tillämpas i fråga om spannmålslagerhusen. För närvarande äro lagerhusen försäkrade för belopp varierande mellan 350,000 och 450,000 kronor efter en tariff av $7\frac{1}{2}$ pro mille. Fryshuset i Hallsberg är försäk-

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.

(Forts.)

rat för ett belopp av 2,875,000 kronor efter en tariff av 4 pro mille å byggnaden samt 20 pro mille å maskinerna, allt per år räknat.

Med anledning av de beräkningar, interpellanten grundat å de nuvarande premiesatserna, har kommissionen anfört, att det icke vore riktigt, att såsom ett mått på brandrisken för byggnaderna lägga vare sig de premiesatser, som nu tillämpades, eller som av enskilda företag kunde begäras, därest försäkring härefter ifrågakomme. Till belysning av denna fråga, finge kommissionen anföra, att den vanliga premiesatsen för mindre lagerhus på landsbygden varierade mellan 0,5 och 1,5 pro mille. oaktat dessa byggnader i brandsäkerhetshänseende vore ifrågavarande lagerhus betydligt underlägsna. Det finge här jämväl erinras om de stora svårigheter, som det måste möta för de privata försäkringsgivarna i vårt land att teckna försäkringar av så hopade risker, som särskilt fryshusen givetvis vore, allra helst med de begränsade möjligheter till återförsäkring, som för närvarande vore rådande. Sedan lugnare förhållanden inträtt samt möjligheterna till såväl större konkurrens på försäkringsmarknaden som ock till återförsäkring blivit ökade, torde en tarifiering närmare i överensstämmelse med de verkliga riskerna vara att påräkna. Interpellantens på de nuvarande premierna grundade beräkningar vore alltså, med hänsyn till de på försäkringsmarknaden nu rådande abnorma förhållanden, icke ägnade att läggas till grund för beräkningar rörande fryshusens och lagerhusens framtida användning.

Professorn Forssell har meddelat, att brandförsäkringen i Tyskland för det lagerhus med träbottnar och träpelare, som stått modell till statens nya lagerhus, vore 1,2 pro mille för byggnaden och 3,5 pro mille för maskinerna.

Vid besvarandet av den av mig förut omförmälda interpellationen vid förra årets riksdag redogjorde jag för de åtgärder, som vid ifrågavarande byggnaders uppiörande speciellt iakttagits till främjande av brandsäkerheten. Ytterligare åtgärder hava ifrågasatts. De härutinnan framlagda förslagen med därom förebragt utredning hava överlämnats till de av mig tillkallade sakkunniga besiktningsmännen, och ingår det i deras uppdrag att därom avgiva yttrande. Särskilt gäller det att avgöra om i byggnaderna skola installeras automatiska brandalarmanordningar, om vilkas behövlighet meningarna äro delade.

Vad slutligen angår interpellantens tredje fråga, på vilket sätt det avses att för framtiden utnyttja fryshuset i Hallsberg, genom statsdrift eller genom uthyrning till enskilda, så förvaltas nu fryshuset av statens fryshusstyrelse, som genom anställd personal driver fryshuset för statens räkning, d. v. s. uthyr mot av Kungl. Maj:t fastställd taxa lagerutrymmet till enskilda för infrysning och förvaring av livsmedel. Statsdriften består sålunda i ett uthyrande av lagerutrymme till enskilda. Därest interpellanten med sin fråga avser, huruvida fryshuset bör på angivet sätt drivas för staten eller helt utarrenderas till enskilda, så torde den frågan icke kunna

upptagas till bedömande, förrän normala förhållanden inträtt, och resultatet av fryshusets drift visat sig.

I motiveringen till interpellationsfrågorna har anmärkts, att lagerhusbyggnadskommisionen av Örebro Elektriska Aktiebolag arrenderat elektrisk kraft för ifrågavarande anläggningar från november 1917, utan att nämnda kraft varit erforderlig eller tagits i bruk för driften förrän i slutet av december 1918. Den till synes fullkomligt onödiga utgift, som härigenom förorsakats staten skulle uppgå till c:a 20,000 kronor.

Till bemötande härav har kommissionen anfört följande: Det torde ligga i öppen dag, att kommissionen varit nödsakad försäkra sig om tillgång till erforderlig elektrisk kraft för anläggningarna till den tid, dessa tidigast beräknades vara färdigställda. Att dessa byggnader så väl som de av kommuner och enskilda under samma tid utförda fryshusanläggningar av betydligt mindre dimensioner än anläggningarna i Hallsberg på grund av byggnadsstreck, otjänlig väderlek, svårigheter med materialanskaffning med flera dylika orsaker blivit försenade, kunde ej läggas kommissionen till last. Att all den kontrakterade kraften ej blivit uttagen, berodde sålunda på omständigheter, över vilka kommissionen ej kunnat råda; och någon försummelse vid behandlingen av denna fråga hade icke blivit begången. För övrigt vore det uppgivna beloppet oriktigt, enär kommissionen före den 15 september 1918, vilken dag belysningstransformatorn igångsattes, utbetalt såsom ersättning för kontrakterad grundkraft endast ett belopp av c:a 13,000 kronor.

Herr Lindgren: Herre greve och talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation samt för de undersökningar och utredningar herr statsrådet i anledning av densamma låtit verkställa. Jag kan dock icke underlåta att beklaga, att dessa undersökningar och utredningar enligt mitt förmenande fått en alltför snäv begränsning och därigenom icke fullt klarlägga, huru i flera hänseenden *otillfredsställande, opraktiska och bristfälliga* de av lagerhusbyggnadskommisionen uppförda byggnaderna i verkligheten äro. Det sätt, på vilket dessa byggnader konstruerats och uppförts, det stora kapital de slukat — riksdagen har hitintills beviljat icke mindre än 10¹/₂ miljoner kronor — och det otillfredsställande skick vari åtminstone några av dessa vid sakkunnig granskning befunnits, hava väckt så stor uppmärksamhet och oro i hela vårt land, att jag anser nödvändigt, att riksdagen och allmänheten, om möjligt i dag, få full kännedom om byggnadernas verkliga beskaffenhet samt jämväl, om vilka större misstag som blivit begångna, och var ansvaret för desamma rättvisligen bör läggas. Det torde därför tillåtas mig att något närmare granska hithörande förhållanden.

Då herr statsrådet, om jag nu fattat rätt, i viss mån sökt göra gällande, att riksdagen själv vore ansvarig för att lagerhusbyggnaderna uppförts av trä, skall jag tillåta mig göra några erinringar.

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

I sin skrivelse den 11 maj 1917 till chefen för jordbruksdepartementet med förslag till omedelbart inrättande av nödvändiga lokaler för lagring av spannmål och kött har lagerhus- och kylhuskommittén också berört byggnadsmaterialet. Huvuduppgiften med kommitténs skrivelse synes hava varit att klarställa nödvändigheten av snabbt tillgodoseende av de väntade lagerhusbehoven genom nybyggnader och de penningmedel, som därför behövde äskas av riksdagen, medan detaljerna och hela förslaget praktiska utformande skulle komma att åligga dem, vilka finge uppdraget att bygga. Kommitténs tekniska medlem, professor Carl Forssell, hade föreslagit trä som byggnadsmaterial, på sätt som i skrivelsen återgives. Detta väckte enligt vad jag från kommitténs egna medlemmar erfarit, motstånd på flera håll inom kommittén. Då skrivelsen så skyndsamt som möjligt skulle överlämnas till chefen för jordbruksdepartementet och tid knappast fanns för omredigering, avläts den utan förändring, sedan under överläggningen uttalats, att de, åt vilka Kungl. Maj:t sedermera kunde komma att uppdraga byggandet, hade att väl beakta byggnadsmaterialet även ur brandsäkerhetssynpunkt. Det var först sedan detta uttalande gjorts som tvenne av kommitténs ledamöter, medlemmarna av riksdagens andra kammare herrar Osberg och Nilsson i Tänga, avstodo från att fullfölja sin avsikt att reservera sig mot användandet av trä som huvudsakligt byggnadsmaterial i de föreslagna byggnaderna. I det sammanträde, där denna överläggning förekom, deltog även de kommitténs medlemmar, herrar Forssell, Jesperson, Leufvén och Nerell, vilka också äro medlemmar av lagerhusbyggnadskommisionen, som uppfört byggnaderna.

Dävarande statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har till statsrådsprotokollet den 22 maj 1917 uttalat, att ärendet icke föreläge i fullt utrett skick och »med hänsyn därtill att slutlig utredning angående ordningen och sättet för åvägabringandet av de anläggningar, varom fråga är, icke medhunnits, torde det vara nödvändigt, att Kungl. Maj:ts befogenhet med avseende på anslaget användande icke nu bindes genom detaljerade föreskrifter». Kungl. Maj:ts proposition om förslagsanslag till byggnaderna har icke något mera att förmåla om deras material. Detta liksom så mycket annat förbehålles åt en kommande utredning. Kungl. Maj:ts proposition bifölls av riksdagen, som på hemställan av jordbruksutskottet till Kungl. Maj:ts förfogande ställde ett förslagsanslag, högst 8 miljoner kronor, »för att efter i ärendet verkställd närmare utredning användas för anordnande av spannmålslagerhus och fryshus».

Jordbruksutskottets hemställan föregicks av ett yttrande, däri uppmärksamheten riktades på »ärendets för närvarande outredda skick» ävensom bland annat å »spannmålslagerhusen, vilka givetvis komme att erhålla en permanent karaktär», som utskottet uttrycker sig och vilket uttryck återgår i riksdagens skrivelse rörande detta ärende. Såväl Kungl. Maj:t som riksdagen har funnit ärendet icke föreligga i fullt utrett skick vid avgörandet och därför beslutat

verkställandet av närmare utredning. Denna närmare utredning har anförtrotts lagerhusbyggnadskommissionen, som, trots att riksdagen i sin skrivelse särskilt betonat spannmålslagerhusbyggnadernas »permanenta karaktär», föreslagit deras utförande i trä. Lagerhusbyggnadskommissionen *ensam och allena* torde alltså bära ansvaret för de förslag, enligt vilka byggnaderna uppförts, sedan de erhållit Kungl. Maj:ts fastställelse.

*Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)*

Även om riksdagen på grund av att den föreliggande utredningen var ofullständig icke framställde något direktiv i fråga om byggnadernas storlek och i fråga om byggnadsmaterialet, vilket måhända var ett fel, så var väl dock förutsättningen givetvis den, att *solida, ändamålsenliga och i brandtekniskt hänseende fullt tillfredsställande byggnader* skulle uppföras, så att man ej skulle nödgas betala höga straffpremier vid brandförsäkring av byggnader och lager. *Riksdagen betonade också i sin skrivelse, att byggnaderna skulle erhålla en »permanent karaktär».*

Hur har nu den av Kungl. Maj:t tillsatta lagerhusbyggnadskommissionen utfört sitt uppdrag? Enligt mitt förmenande hade kommissionen bort inbjuda landets förnämsta arkitekter och konstruktörer, när det gällde så dyrbara och för sådant ändamål avsedda statens byggnader, men i stället synes kommissionen utan vidare hava uppdragit utförandet av konstruktioner och ritningar åt en av sina egna medlemmar, professor Carl Forssell, eller åt aktiebolaget Byggnadskonstruktionsbyrån, som lär ägas och dirigeras av honom. Därmed blev också beslutat, att byggnaderna skulle uppföras av trä och med användande av det av professor Forssell uppfunna och patenterade s. k. reffelbricksystemet, vilket är *nytt och oprövat* och ingalunda billigt, bland annat på grund av att räffelbrickorna med anledning av patentet äro rätt dyra. När Kungl. Maj:t utsåg professor Forssell till ledamot av kommissionen, så torde meningen väl dock hava varit, att denne skulle såsom byggnadsteknisk sakkunnig *opartiskt granska och bedöma de ritningar och konstruktioner, som kommissionen kunde och borde införskaffa från landets förnämsta arkitekter och byggnadskonstruktörer, och icke att han själv skulle utföra desamma.* Även hade kommissionen redan från början bort konsultera experter i brandtekniskt hänseende, men det förefaller, som om detta försumrats, tills ritningar och konstruktioner blivit fastställda och byggnadsarbetet påbörjats. Först sent på hösten 1917 torde kommissionen eller ett par av dess ledamöter hava anmodat ett par av vårt lands förnämsta sakkunniga i brandtekniskt hänseende, överingenjör Karl Thorngren och kapten Carl Borgenstjerna, att granska ritningar och konstruktioner ur brandfaresynpunkt, men kommissionen synes icke hava fäst ringaste avseende vid de nämnda sakkunniges i december 1917 och februari 1918 avgivna utlåtanden.

I detta sammanhang torde förtjäna anmärkas, att herrar Thorngren och Borgenstjerna på anmodan av lagerhuskommissionen och, i fråga om brandsläckningsanordningar i samråd med vattenbyggnadsbyrån, hava utarbetat ett detaljerat förslag i fråga om brand-

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

skydd och brandsläckningsanordningar, vilket förslag granskats och godkänts, ej mindre av kungl. byggnadsstyrelsen, än jämväl av den expert som jordbruksdepartementet i detta fall tillsatt, ingenjör Fritz Söderbergh, men ändock har detta förslag ej följts utan nonchalerats.

Då jag anser, att kammaren bör få kännedom om herrar Thorngrens och Borgenstjernas utlåtande rörande lagerhusen och fryshuset i Hallsberg ur brandfaresynpunkt, skall jag tillåta mig att uppläsa belysande delar av detsamma: »Undertecknade hava, därom anmodade, granskat ritningarna till kommitténs under uppförande varande lagerhus och kylhus och få efter fullgjort uppdrag anför följande.

Vid detta granskningsarbete hava vi uteslutande tagit hänsyn till byggnadernas egenskaper i eldfarlighetsavseende och är därför efterföljande utlåtande avgivet endast ur brandteknisk synpunkt och utan hänsyn till driftstekniska eller andra förhållanden.

Vi vilja då från början framhålla, att de tillämnade byggnaderna komma att bli brandobjekt av utomordentligt allvarligt slag. Ett eldsvådetillbud i en dylik byggnad, som ej omedelbart begränsas och släckes, kommer inom en så kort tidrymd att övertända byggnaden, att alla ansträngningar, även de mest energiska, till trots, såväl byggnaden, som i densamma lagrade föremål, komma att ohjälpligen förintas. Ett flertal sammanstötande omständigheter motivera denna vår uppfattning, och skola vi här nedan angiva några av de viktigaste».

Härefter följer kritik rörande *byggnadernas storlek, byggnadsmaterialet, byggnadernas inredning* och *belägenhet* m. m., med vars uppläsande jag ej vill trötta kammaren. Jag anser mig emellertid böra uppläsa ett par punkter rörande *byggnadsmaterialet* och *byggnadernas inredning* och vill därefter övergå till den slutliga sammanfattningen av de sakkunnigas kritik.

Rörande byggnadsmaterialet säges i en punkt: »Dessa ovanligt stora byggnader bliu alltså helt och hållet av trä, med alla bärande konstruktioner av trä och med så gott som allt trä oskyddat. De avputsningar, varmed en del väggar skola förses, erbjuda visserligen ett skydd, men ett mycket ofullständigt och i visst avseende till och med ett förrädiskt sådant. En tilltänkt utvändigt klädsel av en stens tegel kan ej heller förändra byggnadernas karaktär av trähus. Det skydd, som bestått spannmålslagerhusens maskinavdelning, kan ej med bästa vilja betraktas som på minsta sätt betryggande.»

Sedan yttrar de sakkunniga i en punkt om byggnadernas inredning: »Det torde knappast behöva papekas, att alla dessa transport- och lufttrummor sätta byggnadens alla delar i intim kontakt med varandra på ett sätt, som, i händelse av eldsvåda, omöjligen kan undgå att bliu ödesdigert. Ett eldsvådetillbud får därigenom en otroligt snabb spridning och ej nog därmed, elden är hart när oåtkomlig, där den snabbt spridande sig rasar i dessa trummors inre. Erfarenheten talar även i fråga om detta slags brandrisker

ett synnerligen tydligt språk, redan när del gäller brandobjekt av små eller måttliga dimensioner.»

Sedan följa några exempel, men jag vill ej upptaga tiden med att anföra dem utan vill så övergå till den slutliga kritiken: »Vår bestämda uppfattning är, att ingen släckningsorganisation, hur snabb, hur väl utrustad, hur väl övad som helst, kan rädda en byggnad av här ifrågasatt slag, om ej eldsvådettillbudet upptäckes och kväves i sitt allra första moment. Och ej nog därmed. Ett tillbud även av ofarlig art, dämpat i själva sitt utbrott, kan bli av oanad räckvidd på grund av ömtaligheten hos de varor, som avses att lagras i dessa byggnader. Såväl kött som spannmål äro ytterst känsliga för rök och vatten.

Härtill kommer, att dessa ömtaliga varor skola lagras i dessa byggnader under tider, då landet är helt hänvisat till sin egen, högst begränsade produktion. Även om skyddet av brandförsäkring kan erhållas, vilket vi särskilt i fråga om kylhusen anse otänkbart, och en brandskadeersättning, nominellt täckande förlusten vid ett skadefall, erhålles, hade penningarna förlorat sin köpkraft och kunna ej återskaffa de förlorade livsmedlen.

Det måste anses olämpligt, att staten föregår med dylikt exempel i dessa tider, då myndigheterna själva uppmana både allmänna institutioner och enskilda att vidtaga alla tänkbara anordningar för skyddande av landets livsmedelsförråd mot brand och de enskilda allt mera börja beakta kraven på brandskydd genom, ofta med väsentliga ekonomiska uppoffringar, genomfört, förbättrat byggnadsätt. Som exempel härå hänvisa vi till renseriet vid Kalmar ångkvarn, Silosbyggnaden vid »J. G. S.» kvarn å Djurön och nya kylhuset vid Enskede slakthus.

För att här ifrågasatta byggnader skulle kunna fylla de krav på brandsäkerhet, som vi förmena borde ställas på desamma med hänsyn till byggnadsteknikens nuvarande utveckling och tidens krav skulle de uppföras med ytter- och mellanväggar av sten- eller betong, mellanbottnar åtminstone till huvudsaklig del av betong och med transport-, luft- och ventilationstrummor av obrännbart material. Då så nu ej skett, av skäl som kommittén själv bäst vet, återstår för oss ej annat än att söka åstadkomma det bästa möjliga med nu fastställt byggnadsätt.

Vi hava därför gjort åtskilliga försök att efter ingående studier av ritningarna kunna få fram några byggnadstekniska anordningar, som skulle kunna öka brandskyddet även med här ifrågasatt byggnadsätt, men då till och med en så enkel åtgärd som uppsektionering medelst hela, över taket gående brandmurar på grund av driftekonomiska skäl, ej låter sig göra, se vi oss, trots ivriga bemödanden, ej i stånd att lämna några anvisningar i detta avseende. Det återstår oss endast att i sakens nuvarande läge framställa de rent principiella synpunkter, som böra beaktas vid brandobjekt av denna art.

Vi torde härovan tillräckligt tydligt framhållit, att en brand, en gång utbruten och ej genast släckt, ovillkorligen kommer att bli

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

ödesdiger för såväl byggnad som innehåll. Det gäller därför att vidtaga alla tänkbara anordningar för att 1) undvika brand, 2) så tidigt som möjligt upptäcka en utbruten brand och 3) släcka en brand. Nu är det emellertid så, att av tänkbara och förekommande brandskadeanledningar kunna endast ett obetydligt fåtal i förväg utspekuleras och förutses. Eldsvåda kommer alltid att kunna uppstå även med iakttagande av de fundamentala reglerna för undvikande därav såsom yttre bevakning, minutös ordning och renhållning, oavslätlig uppmärksamhet med alla mekaniska anordningar som hastigt gående maskiner (i detta fall speciellt rensmaskiner o. d.), transmissionslager m. m., sträng kontroll över elektriska ledningars anläggande och vidmakthållande, försiktigt handhavande av bar eld för uppvärmning, belysning, lödning, svetsning, upptining av rör m. m., varför huvudvikten alltid kommer att ligga på upptäckandet och släckandet av en redan utbruten eld. För dessa ändamål behövas 1) bevakning och 2) brandsläckningsanordningar.»

Utlåtandet meddelar härefter en del råd och anvisningar i fråga om bevakning och brandsläckningsanordningar, vilka jag för att ej för länge upptaga kammarens tid anser mig böra förbigå. De av kammarens ledamöter, som önska taga del av hela detta intressanta aktstycke, kunna dock få göra det.

Hur brandfarliga byggnaderna äro och vilka nästan oöverkomliga svårigheter möta för släckning av en gång utbruten brand, torde med det anförda utlåtandet vara alldeles tydligt. Förutsättningen för att kunna släcka uppkommen brand i dessa byggnader är, att synnerligen goda brandsläckningsanordningar finnas, vilka ögonblickligen kunna sättas i verksamhet, när brand utbryter. Hur illa det i detta hänseende är ställt i Hallsberg, framgår av en promemoria, som jag den 1:sta i denna månad erhöll från en intresserad person, vilken väl känner till förhållandena därstädes och vilken promemoria jag anser mig här böra uppläsa: »P. M. rörande vattentillgången för eldsläckningsändamål m. m. vid statens frys- och lagerhus i Hallsberg.

1.) Vattnet som erhålles från grusåsen vid Hallsbergs köping, inpumpas genom en centrifugalpump, belägen i maskin-huset i fryshuset, i rörnätet vid anläggningen.

Då pumpen ej är i gång, står nätet med brandposterna såväl utomhus som i stigareledningarna utan vatten.

I lagerhusets källare finnes dessutom en kran, som först måste öppnas, innan vattnet kan komma upp i stigareledningarna och brandposterna i lagerhuset.

Om således exempelvis eld utbrutit i lagerhusets översta våningar, skall först maskinisten erhålla order och igångsätta förutnämnda centrifugalpump, och vidare skall nämnda kran i lagerhuset öppnas och rörledningarna fyllas, innan vatten kan erhållas i brandposterna i sagda våningar. Tiden härför borde ej kunna beräknas under 7 minuter.

Då emellertid centrifugalpumpen drives med elektrisk kraft och dylik icke kan erhållas vissa tider å söndagar, kan härunder icke

något vatten erhållas från vattenledningen. För eldsläckning stå utom vattenledningen endast assurancesprutor till förfogande.

2.) För tillkallande av hjälp vid eld från Hallsbergs köping finnas telefoner, men dessa äro stängda varje natt mellan kl. 8 e. m. — 8 f. m. samt hela söndagarna (utom ett par timmar). Under dessa tider kan hjälp endast tillkallas medels bud — ett i våra tider otillfredsställande sätt.

Direktören vid fryshuset och föreståndaren för lagerhuset bo på avsevärt avstånd från anläggningen».

Jag skall även tillåta mig uppläsa ett utlåtande, som en i byggnadstekniskt hänseende fullt sakkunnig person, ingenjör Carl Engelbrektsson, Örebro, avgivit, sedan han den 8 sistlidne februari tagit närmare kännedom om de av lagerhusbyggnadskommissionen uppförda byggnaderna i Hallsberg. Jag vill dock för att icke alltför mycket taga kammarens tid i anspråk utesluta några mindre viktiga punkter.

»Lagerhuset. Allmänna intryck. Först och främst nödgas jag beklaga, att själva stommen blivit utförd av trä i så klena dimensioner, att en verkligt effektiv isolering mot yttertemperaturens växlingar icke är för handen. Det hade givetvis varit ur åtskilliga synpunkter fördelaktigare, om hela komplexet utförts av tegel och armerad betong, icke minst ur brandfaresynpunkt.

Ur brandfaresynpunkt måste jag beteckna hela denna anläggning såsom i hög grad misslyckad, och jag kan ej tänka mig annat än att en utbruten eldsvåda, som ej kan dämpas i första ögonblicket, ovillkorligen kommer att medföra totalförlust å såväl själva byggnaden som dess dyrbara innehåll. Hela konstruktionen av byggnadsstommen är särskilt farlig genom sina många klena virkesdimensioner, visserligen genom sin hopbultning med varandra sammanfogade till en stabil byggnadskropp, men erbjödande en utbruten eld osedvanligt riklig näring.

I en magasins — resp. lagerhusanläggning är den enligt erfarenhet eldfarligaste avdelningen den, som i sig innefattar den maskinella utrustningen, d. v. s. i detta fall renserianläggningen. I ett omsorgsfullt utförd lagerhus är hela denna avdelning utförd av brandfritt material och medelst pålitlig brandmur skild från själva lageravdelningen.

Vid statens anläggning i Hallsberg äro visserligen åtskilliga anordningar vidtagna för att minska brandrisken, men huvudsaken, ett effektivt särskiljande av de båda avdelningarna, är ingalunda för handen. Både i källare — och vindsvåningarna erbjuda stora öppningar i brandmuren fritt genomlopp för en utbruten eldsvåda, och spridningen av en våld underlättas dels av de vertikala paternosterverken för spannmålstransporten, dels av de enkla trätrapporna.» — »Ett absolut fel vid planläggningen är att icke lagerhuset försetts med särskild Sprinkleranläggning för dämpande av en utbruten eldsvåda. Spannmålslagerhuset är nu ur eldsläcknings-synpunkt helt beroende av fryshusets pumpinrättning. Sålunda beror släckning av en utbruten eldsvåda i första hand på den snabb-

Ang. spannmålslagerhus
och fryshus.
(Forts.)

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

het med vilken kommunikation mellan anläggningarna, pumpinrättningens igångsättande och fyllandet av rörsystemet verkar. Det är nämligen ej möjligt att i det kalla lagerhuset hava vattenrörsystemet fyllt under de tider då frost är att befara, emedan ledningarna då givetvis skulle frysa sönder (15 okt.—15 april, d. v. s. halva året vid Hallsbergs polhöjd). Detta om eldfaran.

Mot den inom lagerhuset använda principen för spannmålsens mottagning, transport, rensning, luftning och lagring har jag i stort sett ingen anmärkning att framställa. Dock synes det mig, att den tillgängliga silosavdelningen för spannmålsens lagring blivit mycket för knappt tillmätt. Genom förständig tillvaratagande av det utrymme som byggnaden medger, hade säkert minst 50 % mera spannmål kunnat lagras och skötas, om Silosystemet blivit använt i halva byggnaden och i den andra hälften Rieselsystemet. Med andra ord: lagerhuset hade med samma kapacitet som nu kunnat göras mindre och billigare. Men detta är ju ingen direkt anmärkning, endast ett påpekande av hur en om sin ekonomi angelägen enskild person skulle hava handlat, då det gällt att bygga ett lagerhus.

2. Lagerhusbyggnaden som den blivit utförd:

Det system, som följts vid byggnadens uppförande är nytt och förhållandevis oprövat. Det kan karakteriseras som ett försök att genom sammanskruvning av virke i klena dimensioner åstadkomma något motsvarande en armerad betongkonstruktion. Otvivelt är att systemet genialiskt uttänkt och förmodligen omsorgsfullt beräknat, så att intet slöseri med dyrbara materialier kan påvisas. Men det är klumpigt och fult och har många andra olägenheter. Trävirket är icke som betong och järn okänsligt för fukt. Såväl ytterluftens som den lagrade spannmålsens fuktighet kan variera inom vida gränser och påverkar givetvis träkonstruktionen, så att den sväller och krymper. Efter några perioder av torra komma otaliga sprickor att uppstå i virket och dessa att så småningom fyllas med smuts och damm, där skadliga insekter och baciller hava oåtkomliga gömställen. Även träkonstruktionen i och för sig, med sina tusentals skarvar, fogar och förbindningar är omöjlig att hålla ren. Spannmålsens lagring sker således ej på ett från hygienisk synpunkt tillfredsställande sätt. Även försvåras skötseln och riskeras arbetarnas kläder och skinn genom den massa skarpa skruvändar som framsticka överallt i byggnaden.» — Dessa torde uppgå till minst tiotusentalet. — »I lagerhusets nedre våning har ett försök gjorts att medelst rabbitzputs isolera och skydda träkonstruktionen. De bärande pelarna i denna våning, som enligt uppgift till sin nedre del äro utförda i armerad betong och därovan av trä, hade att uppvisa fula sprickbildningar, och även på andra ställen var rabbitzputsens skadad eller bortfallen, vilket ger mig anledning förmoda, att reparationskostnaderna inom en snar framtid bliva högst betydliga. Dräneringen av grunden är ännu så länge otillräcklig, i det att den lägsta delen av källaren, där fotstycket till den stora spannmåls-elevatoren står, varje dag vid blidväder måste pumpas läns från

vatten, ty varje natt fylles den med vatten så högt, att elevators skopor stå i vattnet och denna ej kan användas förrän källaren länsats. Ett onödigt och dyrbart arbete. Även den långa gången efter hela byggnadens längd intill transportbandet är illa dränerad och vattenfylld. Beklagligtvis är avvägningen av densamma så illa utförd, att lutningen ej är emot trappan utan tvärtom, varför vattnet ej avrinner utan måste pytsas och sopas ut.

Trapporna i rensriet äro illa utförda med stora öppningar mot väggarna. Ätminstone i de avdelningar, där de dammande maskinerna stå (Vågen och Tararen) borde trapphörnet isoleras genom ett tätt glasparti, så att ej dammet sprider sig till alla våningarna. Nu är hela rensriavdelningen snaskig och trapporna obehagliga att gå uti.

Beträffande skadan å silosavdelningens yttre hörn, varigenom spannmålen runnit ut, kan jag, efter att hava tagit del av ritningarna, icke nog förundra mig över huru en sådan tarvlig konstruktion har kunnat förordas till utförande.

En genom flera våningar gående träsilos får ej utföras som hoptrimrad del av byggnaden utan skall vara fristående och förbindas med byggnaden medelst glidande ankarjärn för att tryggt kunna svälla och krympa i längdriktning. Silosväggarna taga naturligtvis åt sig fuktighet från den lagrade spannmålen, för att åter torka ur, då behållaren är tom, och den härav föranledda formförändringen, respektive förlängningen och sammankrympningen blir ganska avsevärd.

Av dessa skäl framgår med tydlighet, att ett sammanbultande av silosväggarna med långa vertikala skruvar är teoretiskt såväl som praktiskt oriktigt och olämpligt.

Det föreslagna sättet för den uppkomna skadans botande genom en extra förstärkning av hörnen med stående timmer samt den redan vidtagna tätningen, vartill använts stående innerpanel, kan visserligen förhindra ytterligare läckage, men konstruktionen är av ovan angivna skäl onaturlig, då de stående hörnstockarna och panelen ej kunna följa det liggande timrets formförändring. Resultatet blir ovillkorligen de formationer, utbuktningar och skador i väggarna, som komma att medföra ytterputsens avfallande och andra svåra olägenheter.

Mitt försök att beskriva spannmålslagerhuset har ledsamt nog påvisat många fel men få förtjänster. Ville jag gå mera i detalj, skulle jag hava fullt skäl att kritisera mångt och mycket som är opraktiskt och illa utfört, men det sagda må vara nog.

Mitt slutliga omdöme måste bliva, att lagerhuset är misslyckat. Bäst hade varit att använda armerad betong till stommen och så långt som möjligt avstå från träkonstruktioner. Härigenom hade vunnits, att brandrisken blivit minimal och försäkringspremierna minskats, att isoleringen utåt blivit effektivare, att lagringen blivit hygienisk, att skötseln förenklats, att reparationskostnaderna minskats m. m., allt omständigheter som väga tungt, då det gäller varor, som vid kritiska tillfällen äro omistliga för vår folknäring.» —

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.

(Forts.)

Jag vill sedan övergå till bostadshuset. Detta »är uppfört av trä med yttre lockpanel och rödfärgat. Ögat stötes genast av de båda trappor, som påhängts gavlarna. Öppna nedåt, måste de vintertiden vara både obehagliga och farliga. Huset är uppfört av 5" stolpvirke med yttre och inre 1" brädfodring och mellanrummet fyllt med koksstybb. Så öppet som denna byggnad ligger för himmelens alla väder, måste isoleringen betraktas såsom undermålig och otillräcklig. Förmän och arbetare, som bebo huset, klaga också över kylan i boningsrummen och berättat otroliga saker om den vedmängd, som åtgår för att hålla temperaturen uppe vid 10—12° under nuvarande köldperiod» — (detta skrevs den 8 februari). »Källarnedgången är gammaldags och opraktisk, och de uppgångar, som anordnats till vindsavdelningarna, äro ovärdiga en nutida byggherre. Den smala öppning mot vars kant stegen stöder sig är icke bred nog för en klädkorg, och en möbel måste tagas isär för att fås upp. Dessutom är vinden kolmörk.

Av detta boningshus har staten ingen heder, och den arkitekt, som funderat ut ett slikt missfoster, borde skämmas. Estetiken får icke taga bort trevnaden, solljuset och komforten i unga människors hem, det borde främst av alla en skolad arkitekt inse.»

Jag har här några fotografier som visa dels interiörer av spannmålslagerhuset med dess märkliga träkonstruktioner och dels en exteriör av boningshuset med dess på gavlarna upphängda trappor, om det är någon av kammarens ledamöter, som vill taga del av dem.

En annan framstående sakkunnig i fråga om lagerhusbyggnader och silosanläggningar, ingenjören Gunnar Molin, vilkens kritik kanske är ännu skarpare än ingenjören Engelbrekts sons, har den 31 januari och 1 februari d. å. även avgivit ett utlåtande som jag har här i avskrift, och de av kammarens ledamöter som önska taga del av det-samma kunna få göra det.

Slutligen anser jag mig böra meddela, att under samma tid som lagerhuset i Hallsberg uppfördes byggdes på samma plats av privat person en fabriksbyggnad i armerad betong, vilken byggnad av sakkunnig person förklarats användbar för spannmålslagring och rymmande minst lika stor kvantitet spannmål, som i verkligheten kan lagras i spannmålslagerhuset. Byggnadskostnaden för nämnda fabriksbyggnad har ej uppgått till mer än 150,000 kronor, då däremot statens träbyggnad torde uppgå till mera än tre gånger detta belopp. Skillnaden mellan byggnadskostnaderna för de tvänne byggnaderna torde vara mera än tillräcklig för bestridande av kostnaderna för den maskinella utrustningen i lagerhuset. Efter vad jag förspott lär ägaren till fabriksbyggnaden hava erbjudit folkhushållningskommissionens spannmålsavdelning att hyra densamma med undantag av källarvåningen mot en årlig hyresavgift av 10.000 kronor, inklusive centraluppvärmning och varuhiss om två tons kapacitet.

Med vad jag nu haft äran anföra torde jag hava bemött de er-

inringar, som herr statsrådet framställt i anledning av de två första frågorna i min interpellation.

Vad herr statsrådets svar i anledning av tredje och fjärde frågorna beträffar skall jag endast tillåta mig att som min bestämda mening uttala att, även om riksdagen liksom Kungl. Maj:t skulle anse, att statens lagerhusbyggnader ej böra brandförsäkras, så läser väl icke någon enskild person eller firma våga upplägga dyrbara varupartier uti ifrågavarande byggnader, om icke brandförsäkring kan erhållas till rimliga premier. Att brandförsäkring ej kan erhållas till så låga premier, som professor Forssell ställt i utsikt, anser jag, på grund av vad jag förut anfört i fråga om byggnadernas beskaffenhet i brandtekniskt hänseende, *fullkomligt uteslutet*.

Herr greve och talman! Min uppfattning i fråga om de av lagerhusbyggnadskommissionen uppförda byggnaderna i Hallsberg skulle jag vilja sammanfatta i följande huvudanmärkingar:

att *planerandet* av dessa byggnader ej skett med nödig planmässighet och omsikt,

att *byggnaderna uppförts av trä* och icke av mera hållbart material samt att de sålunda bland annat ur brandteknisk och hygienisk synpunkt icke uppfylla de fordringar man bör kunna ställa på byggnader, avsedda för så viktiga ändamål,

att *konstruktionen* är ny och oprövad samt även dyrbar och särskilt för förvaring av spannmål och andra livsmedel synnerligen olämplig samt

att vid dessa byggnader *anordningarna för förebyggande av ellsolyckor* äro av synnerligen primitiv och otillfredsställande art, varför dessa byggnaders bestånd icke kan anses vara tillräckligt tryggt.

Herr Hult: Herr greve och talman, mina herrar! Som riksdagens revisorer förra hösten gjorde ett besök vid Hallsberg för att taga de ifrågavarande anläggningarna i betraktande, skall jag be att få säga några ord huru revisorerna funno desamma.

Då statsrevisorerna erforo, att de ifrågavarande byggnaderna och anläggningarna närmade sig sin fullbordan och snart skulle tagas i bruk, beslöto revisorerna att göra ett besök där, och ansågo de då först och främst angeläget att införskaffa de handlingar som rödde detta ärende. Av dessa handlingar erforo revisorerna bland annat, att till grund för riksdagens beslut i fråga om att ställa nödiga medel till Kungl. Maj:ts förfogande för dessa anläggningar låg byggnadskommissionens förslag beträffande inrättande av anläggningar av ifrågavarande slag. I förslaget ingick, med hänsyn till den bråda tiden och till övriga förhållanden, som rädde under kristiden, att byggnaderna skulle uppföras av trä, och detta förslag lämnades av riksdagen utan anmärkning. Såsom interpellanten själv erinrat, voro en del detaljer i förslaget föremål för riksdagens särskilda avgörande. Vid sådant förhållande ansågo revisorerna sig icke böra utgå från annat än att, då riksdagen lämnat förslaget i den del jag nu nämnde, att byggnaderna skulle uppföras av trä, utan anmärk-

Ang. spannmålslagerhus
och fryshus.
(Forts.)

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

ning, riksdagen i själva verket fattat ställning till detta spörsmål, vadan revisorerna ansågo sig icke böra ingå i ett bedömande av huruvida konstruktion och byggnadsämne vore de lämpligaste. I fråga om konstruktionen, som interpellanten i sin interpellation först berör, gör han icke något närmare påpekande i vilket hänseende den skulle brista. Han säger endast, att vad spannmålslagerhuset beträffar kunde det ej tåla den avsedda belastningen, och särskilt syntes silos vara alltför svagt konstruerade. Ja, jag tror icke, att jag behöver närmare ingå på frågan, huruvida spannmålslagerhuset kan anses tåla den beräknade belastningen. Interpellanten har själv nyss läst upp ett intyg från en, såsom han själv uppgav, mycket sakkunnig person, där denne påvisar vilken stabil byggnad åstadkommits just genom detta hopfogande av grova bjälkar med dessa många järnbultar i, jag tror han sade ett eller annat tusental. För min del hade jag en känsla av att någon anmärkning mot att byggnaden uti anmärkta avseende icke skulle vara tillräckligt stabil vore fullständigt utsluten.

Sedermera övergår interpellanten till att såsom skäl för sin anmärkning mot byggnadens svaga konstruktion åberopa den inträffade olyckshändelsen med denna silos. Nu har herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet i interpellationssvaret redogjort för huru denna händelse uppkommit, och det kunde ju få vara nog. Såsom olyckshändelse bör man i alla händelser vara berättigad att rubricera saken, ty missödet uppkom ju såsom följd av att givna föreskrifter i fråga om arbetets utförande icke blivit följda, men då bristfälligheten som enligt vad herr statsrådet upplyste blivit afhjälpt borde härvid få bero. Vid statsrevisorernas besök på platsen förekom emellertid icke någon erinran eller anmärkning vare sig beträffande byggnadsmaterial som blivit använt eller i fråga om utförandet av arbetet. Den enda anmärkning, som statsrevisorerna framställt, var ju beträffande det av interpellanten senast berörda boningshuset, som icke heller revisorerna funno tillfredsställande. Som jag förmodar att herrarna tagit del av revisionsberättelsen, skall jag icke ingå på frågan om denna anmärknings innebörd.

Nästa anmärkning från interpellanten rör brandsäkerheten. Då revisorerna togo brandsläckningsanordningarna i skärskådande, utgingo revisorerna just från de synpunkter som interpellanten nyss nämnde, att man borde anlägga, nämligen åtgärder till förekommande av eldsolycka, begränsning av elden och släckning av elden. Det föreföll då revisorerna, som om de vidtagna isoleringsåtgärderna i byggnadernas olika delar vore utförda på ett ganska tillfredsställande sätt, såvitt vi såsom lekmän kunde bedöma. Eldsläckningsanordningarna voro anbringade så att man hade möjlighet att begagna dessa på de olika avdelningarna, i den mån de kunde komma att behövas. Emellertid ansågo revisorerna, att några ytterligare åtgärder även borde i detta avseende vidtagas, och hava även givit uttryck häråt i revisionsberättelsen.

Interpellanten berörde i sitt anförande nyss även frågan om vattentillgången, men han har icke påstått, att icke tillräckligt med

vatten skulle finnas. Det föreföll revisorerna, att åtgärden att förlägga vattenupphämningsstället till en nära belägen grusås var ett visserligen ganska kostsamt företag, men borde erbjuda en betydande säkerhet, da det gällde att anskaffa vatten i tillräcklig mängd för dessa anläggningar. Revisorerna erforo också vid besöket, att på grund av de iakttagelser vederbörande redan då kunnat göra, vattentillgången var tryggad.

Beträffande den nyss berörda frågan om byggnadsämnet ber jag få hänvisa till den reservation, som återfinnes i berättelsen avgiven av mig och tre övriga ledamöter av revisionen i fråga om just byggnadsämnet. Av denna reservation framgår att reservanterna äro av samma uppfattning som interpellanten i fråga om de byggnadsämnena, som borde komma till användning vid uppförandet av dylika byggnader, men jag har, såsom jag nyss antydde, icke kunnat vara med om att i detta avseende framställa någon anmärkning, då såsom sagt den principiella sidan av saken enligt revisorernas uppfattning redan var avhandlad och avgjord. Reservanterna hava i detta avseende i sin reservation bland annat framhållit följande — det är i ett stycke, som vi anse borde utbytas mot ett av majoriteten intaget stycke: »Därjämte hava revisorerna velat framhålla önskvärheten av att vid framtida byggnader av detta slag brandsäkerheten i möjligaste mån måtte tillgodoses redan vid byggnadernas uppförande bland annat genom användande av eldsäkert material». Denna önskan om eldsäkerhet hos materialet har också sin betydelse för byggnadernas framtida bestånd, och det är min övertygelse, att det vore riktigare att övergå till byggnadsämne av annat slag vid uppförande av byggnader av den art som den ifrågavarande äro det som blivit använt vid uppförande av byggnaderna i Hallsberg.

Herr Jespersion: Då interpellanten mycket klandrat byggnadskommissionen för det sätt, varpå den utfört det åt densamma givna uppdraget att låta utföra de av riksdagen beslutade spannmålslager- och kylhusen inom landet, skall jag såsom tillhörande denna byggnadskommission taga mig friheten att i någon mån bemöta dessa anmärkningar.

Det har ju redan blivit påpekat här, först av herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet och sedermera av den siste ärade talaren, att riksdagen har beslutat, att dessa byggnader skulle uppföras av trä. Det är ju det första som interpellanten har anmärkt på gent emot byggnadskommissionen, att den har låtit utföra byggnaderna av icke eldsäkert material utan av trä, men jag kan icke förstå, att detta klander riktas såväl från honom som från åtskilliga andra här mot kommissionen, då man varit i tillfälle att taga del av riksdagens beslut. Och mot detta beslut har jag icke funnit någon enda reservation vare sig inom kommittén, som först kom fram med förslaget, eller inom kommissionen, oaktat interpellanten påstod, att ett par av kommitténs ledamöter varit av avvikande mening. Jag kan icke erinra mig detta, och jag håller det för mycket osannolikt. I varje fall borde väl, om någon haft en

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

Ang. spannmåls-
lagerhus
och fryshus.
(Forts.)

avvikande mening, han åtminstone låtit anteckna denna mening till protokollet. I annat fall kan man knappt taga för gott ett påstående så långt efteråt. Jag kan åtminstone icke komma ihåg, att någon protesterade mot byggnadens uppförande av trä. I varje fall har icke någon reserverat sig, vare sig där eller sedermera i riksdagen. När Kungl. Maj:t avgivit proposition i ärendet och en kommitté sedan utarbetat förslag, som sedermera av riksdagens utskott och båda kamrar godtagits, tycker jag dock, att det icke bör vara några anmärkningar vidare att göra mot det material som de utförts av. Skälet varför man använt trä har varit, dels att det skulle bliva billigare och dels att man för den summa som riksdagen anslagit skulle få utfört det mesta möjliga av spannmåls-lagerhusutrymme för de medel man hade tillgängliga. Men dessutom när dessa lagerhus beslötos, var det ju fråga om att göra dem färdiga inom den kortast möjliga tid, och man ansåg, att man skulle få dem färdiga betydligt tidigare just genom att använda trä såsom byggnadsmaterial. Under sådana förhållanden och då man från utlandet hade det allra bästa stöd för att det mycket väl lät sig göra att utföra spannmålslagerhus av trä, och man där, även då man varit i tillfälle att välja byggnadsmaterial, i mycket stor utsträckning just använt sig av trämaterial, kan det icke förvåna så mycket, om man här följde det föredömet efter noggrannt studium av dessa byggnader i utlandet. Dessutom är det nog så, att i vårt land är det icke så alldeles säkert, att det mera eldfasta materialet är i alla avseenden bättre i fråga om särskilt spannmålslagerhus, utan kanske tvärtom. Med våra klimatiska förhållanden, med omväxlande köld och värme i större utsträckning än i utlandet, ligger det närmare till hands att här använda trä än i utlandet, och man kunde tycka, att man just längre söderut skulle använda de brandsäkra material, som där finnas, hellre än att använda trä, där de klimatiska förhållandena icke hava med sig samma olägenheter som här i vårt land.

Sedan har interpellanten påstått, att byggnadskostnaderna äro höga. Ja, till belysning av detta skall jag be att få påpeka, att kostnaderna för silos i Landskrona, som är utförd av steu, men med träbottnar, hava varit ungefär en halv miljon eller ungefär samma kostnad som här, men det var långt före kriget, och denna byggnadskostnad, 500,000 kronor, motsvarar ungefär en byggnadskostnad nu av 1,250,000 à 1,500,000 kronor, så att denna jämförelse visar oförtydligt, att man fått det mesta möjliga för det möjligast billiga pris, såsom det nu är byggt.

Dessutom skall jag be att få upplysa om att kostnaderna för arméns havremagasin, som också skola uppföras utav trä och rymma nära 1,500 ton i stället för såsom här 4,000 ton, uppgå i det närmaste till en halv miljon, och det visar på att kostnaderna för dessa spannmålslagerhus icke äro onaturligt höga utan snarare tvärtom.

Interpellanten har visserligen i motiveringen till sin interpellation påstått, att en sakkunnig fackman förklarar, att man kunde

bygga billigare med ellsäkert material, men detta påstående, har icke stort värde, när det icke är fråga om att lämna anbud på en sådan byggnad, ty det är åtskilliga som hava haft sådana påståenden och som varit anbudsgivare på lagerhusen sådana de äro, men de hava icke kunnat komma med därvidlag, utan haft högre pretentioner i fråga om kostnaderna, än den som erhållit byggnadens utförande. Därför är jag tämligen viss om att, i händelse det gällt att avgiva anbud, så hade nog denne byggnadssakkunnige haft en annan mening, än när man blott talar därom.

Så har det särskilt varit mycket anmärkningar mot brandsäkerheten i dessa lagerhus. Jag skall då be att få nämna vad det är för anordningar vidtagna i brandsäkerhetskänseende. Vid lagerhusen äro i första hand anordningar vidtagna för att personalen skall kunna i trygghet rädda sig varhelst en eldsvåda utbryter. För detta ändamål är maskinhuset avdelat från lagerhuset medelst en genomgående tegelvägg. I denna vägg finnes i var våning en brandsäker dörr. I maskinhuset finnes en trappa, i lagerhuset en reservtrappa. Vid eld i maskinhuset användes den senare och tvärtom. För eldsläckning finnes ett 4" stigrör i maskinhuset och ett i lagerhuset med brandpost och slang i var våning. Vattentrycket toges från en frostfri elektromotorpump i källaren. Vatten toges ur en lågreservoar om 300 kubikmeter. I var våning står pyttsspruta med saltvatten (som ej fryser) i maskinhuset och en i lagerhusets reservtrappa. Utvändigt finnas två brandposter. Byggnadens stomme och bjälklag äro av trä. Väggarna kring maskinhuset av tegel. Lagerhusets väggar äro av trä utvändigt putsat.

Nu finnes det ju några stycken lagerhus på andra håll i landet, och dessa äro visserligen i några fall byggda av sten, men botten är i alla fall av trä, och då betyder det säkerligen icke så mycket i brandsäkerhetskänseende, om ytterväggarna äro av sten, såvida icke elden kommer utifrån. Men jag vill erinra att dessa lagerhus, som äro nyuppförda, ligga fritt åtminstone för närvarande och icke intill någon annan byggnad. Däremot äro ju byggnader, som tillhöra kvarnar, ofta sammanbyggda och ligga inne i ett enda byggnadskomplex.

Undersökning skedde före lagerhusens byggande om kostnaden att göra tegelmurar kring lagerhuset i stället för träväggar. Av byggnadskommissionen speciellt tillkallade sakkunniga hava på särskild förfrågan förklarat, att kostnadssökningen vid tegelmurar icke medförde motsvarande fördel ur brandsäkerhetssynpunkt och att ur brandsäkerhetssynpunkt de utvändigt putsade träväggarna vore nära jämnställda med tegelväggar. Således var det ingen anledning att, då det ovillkorligen skulle draga ut längre på tiden, om byggnaderna uppfördes av sten, göra detta, när de sakkunniga förklarade, att det icke var någon vidare skillnad i brandsäkerhetskänseende.

Samma sakkunniga hava måst medgiva, att dessa lagerhus erbjuda större brandsäkerhet än det stora flertalet av våra kvarnars lagringsutrymme. Trots detta har kraftig agitation igångsatts mot statens lagerhus, men ingen alls mot kvarnarnas lagerhus. Det

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

visar ju i någon mån på huru man härvidlag varit synnerligen ivrig i att försöka nedgöra hela denna lagerhusinstitution. Vad orsaken till detta kan vara är för mig alldeles oförklarligt.

Ikke heller har någon agitation igångsatts mot den skedda ändringen av arméns havremagasin från bottnar och pelare av armerad betong till dylika av trä. Detta står alldeles oemotsagt. Detta visar på att det måtte vara något särskilt avsett med detta klander mot spannmålslagerhusen.

Vad beträffar brandpremierna voro dessa, då lagerhusbyggena igångsattes, endast 1,5 pro mille, och först under senare tider hava premierna förhöjts. Det är särskilt att lägga märke till att dessa lägre premier hava rätt under den tid byggnadet pågätt. Under byggnadstiden, då det varit fullt av stiekor och bråte i huset, hava arbetarna gått och rökt cigaretter och pipa, varvid risken varit oändligt mycket större än sedan byggnaden var färdigställd. Det förefaller då ganska egendomligt, att sedan byggnaden blivit färdig, först då höjas premierna till 7 å 7,5 pro mille, och såsom jämförelsepunkt ber jag få erinra om vad som upplystes här av herr statsrådet, att i Tyskland utgör premien för dylika byggnader av trä 1,2 pro mille. Det synes således alldeles tydligt, att här är igångsatt en formlig agitation för att utplundra staten i fråga om brandförsäkringspremier. Det kan ikke vara någonting annat, ty i annat fall skulle ikke någonting sådant kunna komma i fråga. Det började med att sedan agitationen kommit i gång, tarifföreningen över huvud taget vägrade att brandförsäkra, då det ikke var brandsäkert material; sedermera har det låtit sig göra, men mot avsevärt höjda premier. Då nu byggnaden är färdigställd och försetts med de säkerhetsanordningar som omnämnts, förefaller det mycket egendomligt, att den kunnat bliva eldfarligare.

Det har talats om stabiliteten hos dessa lagerhus, och interpellanten har sagt, att de befinna sig i synnerligen bristfälligt skick. Det får stå för hans enskilda uppfattning, men jag tror dock, att man knappt har fog för att säga någonting dylikt, utan det synes ju av den inspektion som skett, att så ikke är förhållandet. Beträffande den olyckshändelse som inträffat vid ett av spannmålslagerhusen har det ju påvisats, att det berott på att ikke de anordningar eller föreskrifter som givits eller de ritningar, som fastställts, kommit till utförande, utan byggnadsentreprenören har utfört arbetet på annat sätt och byggnadskontrollanten har ikke observerat detta. De hava också helt öppet vidgått detta sitt fel, och de hava rättat det utan någon kostnad för det allmänna. Således bör man i detta fall ikke gärna kunna lägga byggnadskommissionen detta till last. Det har ju visat sig att, när många av lagerhusen tagits i bruk och ritningar och beskrivningar följts, inga som helst missöden inträffat, utan allt har fungerat på bästa sätt. Således måste man väl medgiva att, så länge det ikke har kommit fram någonting annat, lagerhusen väl fyllt det med dem avsedda ändamålet och att de äro utförda billigare, än vad de skulle varit, i fall man använt hårt material, det är tämligen säkert. oaktat vad man vill påstå, då det ikke förebringats

någon verklig utredning om detta. Nu har det påståtts av interpellanten, att byggnadskommissionen borde, då det sades, att dessa lagerhus skulle vara permanenta, hava tagit detta under övervägande, oaktat riksdagen hade uttalat sig för det föreslagna byggnadsmaterialet. Men jag kan icke finna, huru man kan komma till en sådan åsikt, när man har reda på att i utlandet det övervägande antalet lagerhus äro byggda av trä. Vi hade just icke så mycket material här i landet att studera, utan det huvudsakliga vi hade att se efter var i utlandet. När lagerhusen, där fungerade väl, och när man i utlandet icke använde hårt byggnadsmaterial fastän det, som jag förut nämnt, där var mycket större anledning att använda detta material, utan utförde dem av trä, låg det nära till hands att här också bygga dem av trä, då det ovillkorligen bleve mycket billigare och man dessutom hade möjlighet att få dem färdigställda tidigare, än om de uppförts av sten eller betong.

Så har det talats om bostadshuset i Hallsberg. Det är en sak som jag knappt tycker hör till denna angelägenhet. Det har huvudsakligen varit fråga om spannmålslagerhuset och kylhuset, men efter man berört den saken, ber jag att få erinra om att, då byggnadskommissionen fick åt sig uppdraget att även låta utföra detta bostadshus, var det fråga om att få det färdigt på mycket kort tid, och det blev också utfört på mycket kort tid, och det var också fråga om att få det så billigt som möjligt. Jag tror att var och en som vill pröva den saken måste medgiva, att det är byggt för mycket billigt pris och att man har åstadkommit det mesta möjliga inom ett begränsat utrymme. Anmärkningar kunna göras på detsamma, det är jag villig att medgiva, och det hava statsrevisorerna sagt i sitt yttrande. Då man säger, att folk klagar mycket över att det icke är bra, så tror jag, att det nog är så med litet var, att om man kommer och frågar: har ni det bra eller dåligt här, och ännu mer om den ena efter den andra kommer och interPELLerar med frågan, ni har det väl dåligt ställt här, så kommer nog de flesta att säga, vi hava det alldeles genomuselt här. Jag tror icke det är vidare efterföljansvärt att gå omkring och göra en sådan inspektion i fråga om byggnader för allmänna ändamål. Som jag nyss nämnde har byggnadskommissionen endast haft att utföra riksdagens beslut att till så billigt pris som möjligt uppföra spannmålslagerhus och kylhus samt att göra det på ett så betryggande sätt som möjligt med detta material. Där arbetet är utfört efter ritningar och beskrifningar, brister ingenting i ändamålsenlighet och hållbarhet. Klandertalan är fullständigt planlagd för att motarbeta hela lagerhusinstitutionen, och knappt kan man väl säga, att det är i det allmänns intresse. Jag åtminstone kan icke fatta, att det så är. Brandförsäkringsbolagens taktik syftar enligt mitt förmenande på ett klåsystem, som icke har sin motsvarighet i utlandet. Byggnadskommissionen, som haft äran att få detta uppdrag åt sig anförtrott, kan knappt säga, att den haft något nöje av det. Inom kommissionen har det alltid varit ett nöje av gott samarbete och god förståelse för vad som utförts där, men utåt, vill jag säga, har det icke varit synnerligen

Ang. spannmålslagerhus och fryshus
(Forts.)

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

augenämt, och jag undrar, i fall taktiken skall bli av enahanda art, när det gäller att utföra statens uppdrag, om det i framtiden skall bli möjligt att få personer som vilja åtaga sig dylika otacksamma värv, och jag får verkligen säga, att särskilt de teknici, som vi haft inom denna kommission, hava uppoffrat så pass mycket för detta, att enligt mitt förmenande, om de hade velat utnyttja sina krafter för annat ändamål i sitt eget intresse, skulle de kunnat bereda sig helt andra fördelar, än vad nu varit fallet. Jag kan för min del icke finna annat än att denna agitation mot byggnadskommissionens uppdrag är en mycket tarvlig sådan, och att det i längden hämnar sig, om staten vill hava några kommissioner att utföra dylika uppdrag.

Herr Ericson Aaby: Jag blev uppkallad av den siste ärade talaren, när han uppgav, att riksdagen hade beslutit, att här skulle användas träkonstruktion. Så är enligt mitt förmenande icke fallet. Ty i den kungl. propositionen, som lämnades till 1917 års riksdag, nämndes, så vitt jag kan erinra mig, icke ett ord därom. Åtminstone synes det icke av utskottets betänkande, där propositionen citeras. Men väl åtföljdes den kungl. propositionen av ett kommittébetänkande, och i detta omförmäldes det byggnadsmaterial, som påtänkts. Emellertid tog utskottet avstånd från detta, i det att utskottet uttalade sig på samma sätt som statsrådet gjort förut, nämligen att frågan befann sig uti ett i hög grad outrett skick, och det gick så långt, att utskottet i sin kläm intog detta för att det skulle ingå i riksdagens skrivelse, att riksdagen beviljade och ställde till Kungl. Maj:ts förfogande ett förslagsanslag å högst 8,000,000 kronor för att användas *efter i ärendet verkställd närmare utredning*. Sammanställes detta med vad som står förut i skrivelsen, att spannmålslagerhusen skulle utföras så, att de erhöles en »permanent karaktär», förstår jag icke, huru man ur riksdagsskrivelsen kan få fram, att riksdagen skulle beslutit, att träkonstruktion här borde användas. Jag uttalar mig icke alls om, vad här kan ha varit fördelaktigast, trä, betong eller tegel, det lämnar jag därhän, men att riksdagen icke gjort något så beskafat definitivt uttalande, utan snarare tvärtom, det vågar jag påstå.

Jag skulle, medan jag har ordet, vilja resumera vad som framgår av denna interpellationsdebatt och skulle då vilja säga, att det påvisats, att saken var i outrett skick när den kom till riksdagen, att riksdagen beslöt anslaget med begäran om vidare utredning, att denna utredning överlämnades åt kommissionen, så vitt jag kan finna — kommittén hade då avslutat sitt arbete med denna sak, och att kommissionen beslöt sig för träkonstruktion. Så vitt jag kan förstå, framgår det icke, varken av statsrådets eller av talarens på Malmöhus-bänken yttrande, att byggnadens utförande överlämnades till någon allmän tävlan av arkitekter eller byggnadssakkunniga på detta område, utan kommissionen upptog helt enkelt en av kommissionens medlemmar gjord och patentrad uppfinning, och en av denne ledamot upprättad byggnadsbyrå fick i

uppdrag att verkställa arbetet. Jag klandrar icke heller detta, ty det är möjligt att denna metod är den bästa som finnes, men från riksdagens synpunkt och från kommissi nens synpunkt får jag säga, att sättet icke tilltalar mig; det är, för att använda ett allmänt uttryck, icke oportunt. Detta torde till en början få anses konstaterat.

*Ang. spanner
mäslagerhus
och fryshus.
(Forts.)*

Sedermera har det i dag omförmälts, att när denna konstruktion utfördes, så skedde något som den ärade talaren på Malmöhusbänken kallade för en »olyckshändelse». Jag får säga, att detta är ett bra lindrigt uttryck för vad som vållade den a lagerhuset vid Hallsberg uppkomna skadan. En byggmästare bör ju följa fastställda rönningar och beskrifningar, och kontrollanten skall ha sin uppmärksamhet riktad på att dessa följas vid utförandet, men när detta icke sker, tror jag, att det finnes ett annat uttryck härför, som jag emellertid icke vill citera; så mycket är emellertid säkert, att det snarare varit slarv än olycka.

Kungl. Maj:t har sedermera tillkallat två sakkunnige, av vilka åtminstone den ene, herr Söderbergh, uttalat sig så, att han ansåg det vid lagerhusets utförande använda systemet icke vara fullt tillfredsställande vid tyngre belastning av silos, särskilt sedan de lagrade sädesmassorna kommit i rörelse, och han ansåg, att de gjorda beräkningarne icke varit fullt tillfyllest. Detta synes även framgå av herr statsrådets anförande. Vid sådant förhållande, så, utan att vilja på något sätt uttala någon dom, vare sig angående kommitténs, kommissionens eller Kungl. Maj:ts handlingssätt i detta fall, anser jag dock, att den ärade interpellanten haft fullt fog, när han bringade denna sak inför riksdagen, ty det synes mig ostridigt, att här hade behövts en ytterligare tillsyn. Så vitt jag förstår, har icke detta kommissionens-entreprenörens — för att binda dem tillsamman — system granskats av någon mer än av dessa två sakkunnige, av vilka den ena eller båda uttalat sig så, att de icke ansågo detsamma fullkomligt rätt beräknat.

Jag skall sedan även i fråga om brandsäkerheten försöka att ställa mig så opartisk som möjligt och skall blott vända mig till statsrevisorernas protokoll, däruti av majoriteten gjorts ett uttalande, som, så vitt jag kan finna, rätteligen understrukits genom reservationen, vari papekats, att icke allt vore väl beställt. Till sist kan jag icke neka till, att jag finner en detalj särskilt betänkligt, som den ärade interpellanten anført, nämligen att det är så anordnat, att hjälp icke kan tillkallas från ett närbeläget större sambälle i händelse av eldfara. En sådan småsak skulle det också vara välbetänkt att ordna på ett annat sätt.

Skulle jag sammanfatta det hela, tror jag, att jag vågar hemställa till herr statsrådet, att han fortfarande har sin uppmärksamhet riktad, såsom jag är viss att han också har, på hithörande förhållanden, och jag är interpellanten tacksam för att han kommit fram i riksdagen med detta ärende.

Herr Clason: Då jag begärt ordet i denna fråga, beror det

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.

(Forts.)

på att jag haft förtroendet att vara statsrevisor och att jag alltså haft anledning att syssla med denna sak. Jag får då till en början nämna, att jag visserligen icke haft tillfälle att att deltaga i mina medrevisorerers besök vid dessa anläggningar, men saken var sedan föremål för ganska mycken debatt inom statsrevisionen, och där förelågo för oss en hel del handlingar, som satte oss i stånd att i varje fall bedöma vissa delar av frågan. Jag beklagar, att jag så sent fick kännedom om interparlamentationens besvarande i dag, att jag icke haft tillfälle att nu gå tillbaka till dessa handlingar. Hade så kunnat ske, hade naturligtvis saken bättre kunnat belysas.

Varför jag begärde ordet var därför, att jag hade intryck av, att man här något för starkt velat tillämpa den gamla satsen, den som tiger han samtycker. Därför att riksdagen i fjol icke opponerade sig mot ett kommissionsutlåtande, som atföljde ett utskotts- betänkande, i vilket utlåtande förelagits, att byggnaden skulle uppföras av trä, så skulle riksdagen hava meddelaktighet i hela det sätt, varpå byggnaden blivit uppförd. Jag tänkte då: är det så, att jag icke betonar, att jag har en uppfattning, som mera närmar sig interpellantens än vissa andra talares, så kommer man framdeles att säga om mig, att jag tegat och samtyckt. Jag ser således ingen annan utväg än att tala i detta fall.

Det föreföll mig, att man möjligen av min medrevisors yttrande kunde få det intrycket, att statsrevisorerna samtligen voro mera tillfredsställda med det system som använts vid uppförandet och de åtgärder som sedermera vidtagits, än de i själva verket voro. Jag tror mig kunna säga, att så knappast var förhållandet. Det förelåg för oss åtskilliga handlingar, bland annat från brandsakkunnige och även från ingenjör Söderbergh m. fl., och i dessa förekommo, så vitt jag kan erinra mig, rätt skarpa anmärkningar mot det sätt, varpå lagerhusets uppförande ägt rum, mot den grad av eldsäkerhet och den grad av lämplighet, som man ansåg att byggnaden erhållet för sitt ändamål. Det var emellertid för statsrevisorerna egentligen icke mycket att numera göra åt denna sak. Man kom dock särskilt in på frågan om brandsäkerheten, och därvidlag framhålles i revisionsberättelsen, att särskilt tillkallade sakkunnige föreslagits en komplettering av brandsäkerhetsanordningarna i olika hänseenden. Då tillade statsrevisorernas majoritet att »på grund av det stora värde, ifrågakvarande byggnader och de till förvaring därstädes avsedda förnödenheterna äga — endast centralfryshuset skulle rymma ett köttlager, som med nuvarande priser representerade ett värde av inemot 30,000,000 kronor — samt med hänsyn till vikten av, att uppkommen eld snabbt begränsas, vilja Revisorerna, utan att i övrigt ingå i prövning av de föreslagna brandskyddsanordningarna, såsom sin mening uttala, att åtminstone de ifrågasatta automatiska alarmapparaterna böra utan dröjsmål införas samt att kolsyresprutor böra med det snaraste i tillräckligt antal anskaffas, ävensom att betryggande åtgärder böra vidtagas till isolering av de elektriska ledningarna». Statsrevisorernas majoritet ansåg således, att, ehuru de icke i övrigt ingingo

i prövning av de föreslagna brandskyddsanordningarna, man *åttminstone* i vissa bestämda hänseenden borde snarast införa åtskilliga kompletteringar. Vi av minoriteten ansågo emellertid, att detta icke var tillräckligt. Vi ansågo oss böra uttala vår förvissning, att överhuvud taget de åtgärder, som kunde prövas nödiga för minskning av brandfaran i de redan uppförda byggnaderna *skynsammast* borde vidtagas, således en allmän komplettering ske på detta område, och dessutom tillade vi av minoriteten, att vi velat framhålla »önskvärdheten av att vid framtida byggnader av detta slag brandsäkerheten i möjligaste mån måtte tillgodoses redan vid byggnadernas uppförande bland annat genom användande av eldsäkert material». Jag för min del hade beträffande denna sista punkt den förhoppningen, att det uttalande vi därvid gjorde också skulle i någon mån kunna beaktas vid uppförande av de spannmålslagerhus, som för närvarande äro under utförande, och varav en hel del ännu icke hade kommit så långt, som fallet var med lagerhuset i Hallsberg.

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Porta.)

Det har nu anförts av en föregående talare, att det var så nödvändigt att följa det förslag, som förelegat, därför att det var så billigt. Ja, det må vara, men när det rör sig om så oerhörda värden som de ifrågavarande, så förefaller det mig, som om säkerheten låge i första planet och som det framför allt låge vikt vid, att man toge behörig hänsyn till den sidan av saken.

Det anfördes ock av samme talare, att enligt hans föreställning skulle bakom detta klander ligga en agitation för att motarbeta hela detta system; jag ber att få betona, att i varje fall kan en sådan anmärkning icke rikta sig mot riksdagens revisorer. Vi ha sökt sätta oss in i dessa frågor, och vi ha kommit till det resultat, som jag nu har i någon mån antytt, och vi ha haft skyldighet att göra detta. Och jag vill påstå, att den granskning och det uttalande, som från vår sida gjorts, har alldeles bestämt gjorts i det allmännas intresse och vi ha haft alldeles bestämd skyldighet att göra de påpekanden, som vi gjort, för att de misstag, som enligt vår uppfattning här ha blivit begångna, icke måtte framdeles upprepas i liknande fall.

Vad slutligen beträffar bostadsbyggnaden, var det en fullständigt enhällig mening bland de statsrevisorer, som verkställde ifrågavarande besök, att denna byggnad icke var uppförd på sådant sätt, att det kunde anses tillfredsställande för staten, ty då staten bygger, måste den i dylika fall ställa vissa anspråk på sig själv.

Herr statsrådet Petersson: Mot en kritik över vad som göres för det allmännas räkning är ingenting att säga. Den bör ju ha sitt utrymme, och den kommer naturligtvis alltid fram. Men det är här som så ofta, att efteråt är man så klok, litet var. Då kan man påvisa än den ena bristen än den andra, och det är ju klart, att intet är fullkomligt här i världen, utan det kan påvisas brister. Men jag vill säga, att den kritik, som interpellanten riktade mot

Ang. spannmålslagerhus
och fryshus.

(Forts.)

nu ifrågavarande byggnader och främst mot byggnadskommissionen, som utfört detta arbete, den kritiken tyckte jag icke var så beviskraftig, att den kunde på något sätt berättiga till den hårda dom, som han fällde över dessa byggnader, när han sade, att det hela var misslyckat. Jag kan icke tåga stilla, när jag hör ett så pass djärvt påstående som detta och när detta påstående egentligen är motiverat av en del uttalanden av delvis alldeles obekanta och anonyma personer. Interpellanten sade, att han fått en promemoria från sakkunniga o. s. v. Jag har all respekt för sakkunskapen, men här tror jag, att folk uppträder med anspråk på sakkunskap, som i själva verket besitter ganska liten sakkunskap. Det är det ena, men dessutom har jag gjort den erfarenheten, som många av herrarna också gjort, att även verkligt sakkunniga personer ofta komma i förfärlig strid med varandra om vad som är riktigt. Så är det här också. Det är icke osannolikt, att i detta fall sakkunskap kommer att stå emot sakkunskap; och när de sakkunniga komma i luven på varandra, kunna de ibland säga varandra ganska beska saker; det ha nog herrarna såväl som jag sett. Men här presenterar interpellanten icke någon känd sakkunnig, så vitt jag vet. Jo, det var ett namn, han nämnde, och den personens sakkunskap vill jag icke bestrida. Jag vill icke inlåta mig på något omdöme därom. Jag vill emellertid uttala den mening, att det är litet kraftigt, när man på detta sätt kommer och gör enligt mitt förmenande erkänt praktiskt dugliga män och även verkligt teoretiskt sakkunniga personer till sådana oduglingar, ty det var ju egentligen rätta översättningen av det betyg, som interpellanten gav byggnadskommissionen. Det var en sådan där samling oduglingar, som icke förstått sin sak, utan hade slarvat bort miljonerna och gjort husen sådana, att man icke kunde använda dem, ej kunde med tillfredsställelse anförtro sina varor till förvaring i dessa byggnader. Mot ett sådant sätt måste jag inlägga min bestämda gensaga.

Man har riktat sina anmärkningar för det första mot byggnadsmaterialet. Den saken har ju varit på tal, buruvida riksdagen har sin del i att byggnaderna öro uppförda av trä eller icke. Jag vill för min del säga, att jag känner mig icke i annan egenkap än såsom riksdagsman ansvarig, för att trä blivit använt såsom byggnadsmaterial. Ty jag var såsom medlem i jordbruksutskottet med om behandlingen av den proposition, som låg till grund för beslutet om dessa byggnader, och den propositionen var ju kontrahierad av min närmaste företrädare, dåvarande statsrådet Dahlberg. Av den propositionen eller kanske ännu klarare av de handlingar, som medföljde propositionen, framgick, att avsikten var att bygga byggnaderna av trä. Byggnadspriset och kalkylerna voro grundade på, att trä skulle användas såsom byggnadsmaterial. Mot det gjorde riksdagen faktiskt ingen invändning, det påstår jag. Och det är en gammal praxis, att när man har talat om en sak för riksdagen, och riksdagen icke gör någon invändning mot det, så drar man den slutsatsen — och det förvånar mig icke så myc-

ket, om Kungl. Maj:t och byggnadskommissionen dragit den slutsatsen — att riksdagen varit med om, att dessa byggnader skulle uppföras av trä. Den konsekvensen är ganska naturlig. Men kommissionen har ju sagt för sin del, att även om detta icke hade förevarit, d. v. s. om den hade känt sig alldeles obunden, hade den i allt fall ansett, att det hade varit lämpligt att bygga av trä. Man må emellertid diskutera så mycket man vill den saken, så så nu byggnaderna där av trä, och då är det tämligen ofruktbart, så vitt jag förstår, att nu draga upp en debatt både i riksdagen och i pressen, huruvida man hade bort bygga av trä eller sten. Man vet, huru situationen varit. Det vet kammaren lika väl som jag. Det var fråga om att vinna ett hastigt och ett gott resultat för minsta möjliga penningar, och då låg det givetvis mycket nära till hands att bygga av trä, ty det blev billigast och det blev det bästa resultatet, den största kapaciteten och utrymmet hos bygget för den anslagna penningssumman. Därtill kom, att man hade studerat liknande förhållanden utomlands, särskilt i Tyskland, som på den tiden var det land, man litade till, när man ville ha ett mönster, och där tog man mönstret och omplanterade det här. Jag tror icke, att det är mycket att säga om den saken, när byggnaderna nu stå färdiga. Det är ju så, att kravet på soliditet, hållbarhet, brandsäkerhet är ett berättigat krav. Men jag frågar, om det icke är så för den enskilde, och för staten också, att man frågar, vad kostar det att vinna den hållbarheten, den soliditeten o. s. v. Man väger dessa saker mot varandra, och oftast får man nöja sig med att få en relativt taget god soliditet och brandsäkerhet. Det är klart, att man kunnat komma mycket längre i avseende på brandsäkerhet och hållbarhet, men det hade kostat oändligt mycket mera penningar, och det är fråga, om man velat offra dessa större penningssummor för att vinna detta.

Så har man talat om konstruktionen. Den är ny, och den har anförtratts åt en ledamot av kommissionen. Jag vill icke ingå i någon diskussion om den saken. Jag är icke sakkunnig på det byggnadstekniska området, utan jag låter de sakkunniga gräla i fortsättningen, huruvida denna konstruktion är riktig eller icke. Man kan diskutera, huruvida det var lämpligt, att låta denna nya konstruktion tillämpas på alla dessa byggnader, eller huruvida den skulle ha använts endast på ett par tre byggnader och man skulle ha gått gamla allfartsvägar i fråga om de andra. Det kan diskuteras. Nu vet jag ingen annan råd, än att man får göra de förstärkningar, som anses nödvändiga. Och när man har gjort dessa förstärkningar, får man se tiden an. I fråga om dessa saker vet man icke, vem som har rätt, antingen de, som nu framställt kritiken, eller de, som äro föremål för kritiken. Söderbergh kontra Forssell, de namnen ha varit omnämnda här beträffande hållbarhetsberäkningarna o. d. Där stå nu dessa herrar — avståndet mellan dem är icke så synnerligen långt, där stå dessa två sakkunniga mot varandra, men vem som har

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

rätt utav dem i sina beräkningar det kunna varken herrarna eller jag säga i denna stund.

Jag kommer tillbaka till det, med vilket jag började. Jag tror, att man får vara en smula försiktig åtminstone på detta stadium, innan man utkastar alltför hårda domar. Jag tror, att man får göra allt vad göras kan för att se till, att de brister och revor, som nu kunna finnas och påvisas, bliva botade och därmed punkt, och sedan får man lämna saken åt framtiden.

Herr Lillienau: Herr greve och talman! Jag har uppkallats av ett yttrande av den ärade talaren på Malmöhusbänken. Han uppehöll sig vid de höga kostnader, som vållas av brandförsäkringspremierna för dessa byggnader. Jag har kanhända missförstått honom, men såvitt jag förstod honom rätt, så yttrade han, att det hade varit en avsikt att utplundra staten, och att därvidlag skulle brandförsäkringsbolagen ha varit med om detta. Jag tror, att jag är skyldig detta yrke och denna del av vårt näringsliv att å dess vägnar protestera mot detta uttalande. Jag är ej personligen i tillfälle att vitsorda i detalj på vilken grund dessa premiesatser äro satta, men jag har nu förvissat mig om, att det skett efter inspektion av mycket erfarna och kunniga inspektörer för dessa svenska bolag. Och det är således på grund av *riskens beskaffenhet*, som premierna hava satts, och därest den befunnits alldeles oacceptabel, är det ej uteslutet, att det skulle kunnat finnas täckning hos andra än de *svenska* bolagen.

Emellertid är det en omständighet, som måhända har kunnat inverka vid bestämmandet av premiesatserna, och det är den erfarenhet, som man har haft av staten och särskilt av kommissioner såsom försäkringstagare. Den erfarenheten har varit sådan, att den måhända har kunnat spela in, då det gällt att bestämma storleken av dessa premier.

Herr Lindgren: Herr greve och talman! Jag skall ej länge uppehålla diskussionen och jag kunde kanske helt och hållet avstå därifrån, då jag anser, att jag redan i mitt förra anförande på förhand har bemött flertalet av de erinringar, som dels herr statsrådet och dels herr Jespersen och herr Hult framställt mot det samma. Och vidare har detta blivit gjort av herr Aaby Ericsson och av herr Clason. Det är emellertid ett par yttranden, som jag ej kan alldeles förbigå.

Herr statsrådet förmenade, att den hårda dom, som interpellanten har fallt över kommissionen, vore oberättigad, då jag sagt, att kommissionens arbete vore misslyckat. Ja, därvidlag har jag stött mig på de sakkunniga, ty detta uttryck »misslyckat» är de sakkunnigas, och jag tror, att de väl kunna stå för det. — Herr statsrådet sade vidare, att interpellanten hade åberopat anonyma intygsgivare. Ja, jag har visserligen icke uppgivit namnet på den person, som lämnat mig promemorian röranda vattentillgången för eldsläckningsändamål m. m. i Hallsberg, men jag skulle mycket

väl kunna göra det om så vore behöfligt. Herr statsrådet kan ju dock mycket lätt kontrollera dessa uppgifters riktighet och jag anser att herr statsrådet även *bör* göra detta. Jag har ej bestritt, att det finnes vatten i Hallsberg. Men jag frågar: Är det tillfredsställande och väl beställt, när det gäller så dyrbara hus och så dyrbara lager, som här är fråga om, att den telefon, på vilken hjälp vid eventuell eldsvåda skall tillkallas, är stängd från kl. 8 e. m. till 8 f. m. Så är dock faktiska förhållandet. Likaså, att den elektriska kraft, som driver centrifugalpumpen, är stängd viss tid under söndagar. Det är lätt att kontrollera dessa uppgifter, och jag tror det är av vikt, att det bringas ändring i dessa förhållanden. Att promemorieförfattaren är sakkunnig i fråga om brandskyddsåtgärder vagar jag påstå även om jag anser onödigt uppgiva hans namn.

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

Vad beträffar ingenjör Engelbrektssons kompetens, så ber jag få upplysa, att denne har högskolebildning som ingenjör; har använt sin verksamaste tid för studier av kvarnar och lagerhus; har genomgått specialkurs vid lantbrukshögskolan i Berlin, med föreläsningar om lagerhusanläggningar av föreståndaren för tyska statens försöksmagasin, professor Neumann; har under hans ledning studerat såväl tyska statens militärmagasin, kvarnar och bagerier som stats- och enskilda anläggningar för fredsändamål; har under minst tio studieresor till Danmark, Tyskland, Böhmen, Österrike-Ungern, Belgien, Holland och Amerika huvudsakligen studerat kvarnar och lagerhus för spannmål och mjöl; har självständigt konstruerat sju kvarnar med tillhörande lagerhus, varav fyra blivit utförda och två vänta på bättre byggnadstider; har oegennyttigt och utan ett öres kostnad för staten lagt ned tre månaders arbete på förslag till modernisering av kungl. flottans kvarn- och lagerhus i Karlskrona. Detta vidlyftiga utredningsarbete med tillhörande ritningar ligger i kungl. Marinförvaltningens intendenturavdelning i avvaktan på, att medel skola anslås för deras utförande.

Mot den ärade representanten på Skånebanken, herr Jespersons yttrande att klandret mot dessa lagerhus är fullständigt planlagt för att motarbeta lagerhusbyggandet vill jag inlägga en allvarlig protest. Jag känner åtminstone ej till något planlagt klander i detta hänseende. — Vidare säger herr Jespersen, att det ej är riktigt att gå omkring och fråga efter fel. Nå det har man sannerligen ej behövt göra i fråga om lagerhusbyggnaderna i Hallsberg, utan det har varit så, att det sätt på vilket byggnaderna uppförts väckt så stort uppseende i orten att det under lång tid talats mycket allmänt därom.

Jag har i varje fall icke vare sig frågat efter fel eller varit med om planläggande av något klander i fråga om lagerhusbyggnaderna och har ej heller iakttagit att andra gjort det.

Ett sannskyldigt olycksöde synes emellertid vila över de ifrågasvarande byggnaderna. Även i fråga om den maskinella utrust-

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

ningen synes det nämligen ej vara riktigt väl beställt. Fryshusets stora och dyrbara ångpannor ha nämligen befunnits i sådant skick, att yrkesinspektören Wieselgren sistlidne lördag funnit sig föranlåten att hos Konungens befälningshavande anhålla om ett omedelbart ikraftträdande förbud mot desammas användning till dess större besiktning ägt rum. Och har Konungens befälningshavande under gårdagen utfärdat sådant förbud. En av pannorna uppgives också ha exploderat eller spruckit. Med anledning härav telegraferade jag i går till en i Örebro bosatt expert i fråga om ångpannor för att få närmare upplysning om de ifrågavarande pannornas kvalitet, kapacitet, ålder tillverkare och leverantör, och erhöj jag i dag följande telegrafiska svar: »Pannorna skrot av okänd ålder och tillverkare. Odugliga nuvarande skick.»

■ Herr Jesperson: Herr greve och talman! Med anledning av vad herr Lindgren senast upplyste om skall jag be få meddela, att då det var fråga om att få uppvärmning i kylhuset, så fanns det för denna uppvärmning ingen ny panna att få vid det tillfället, och då inköptes en gammal ångpanna för mycket billigt pris efter noggrann prövning av denna fran sakkunnigt håll, och den har endast använts för uppvärmning. Det har visserligen blivit en mindre läcka i den men den kan lagas, så att det är ej något, som har betydelse i något hänseende. Sådant kan väl förekomma vid vilka byggnader som helst. Om man ej kan få en ny panna sådan den skall vara, när det skall iordningställas — att man då provisoriskt köper en äldre panna till ett billigt pris, det finner jag ej vara så förfärligt egendomligt, att det förtjänar att tagas upp i en interpellationsdebatt.

Jag skall vidare, medan jag har ordet, be att få erinra om en sak, som jag kanske ej tillräckligt framhöll i mitt förra anförande. Då det gäller att bedöma, huruvida man här i landet i lagerhusbyggnader skall använda sten, betong eller trä, så tror jag, att atwinstone om det gäller en plats, som ligger uppåt landet, det är många här av kammarens ledamöter, som skola betyga, att de för sin del äro överens om, att träkonstruktion har många fördelar framför de andra, särskilt därför, att den vid olika temperaturer ej släpper igenom fuktigheten på samma sätt som till exempel betongbyggnader, och jag är alldeles förvissad om att, om spannmålen är daligt torkad, då den kommer in i en lagerhusbyggnad, så skall det visa sig, att den ligger betydligt bättre där det är träväggar, än där det är väggar av sten. Säkerligen hade det dröjt ganska länge innan stenväggarna blivit så pass torra, att de hade varit användbara för att lägga fuktig spannmål intill, om man hade fått sådan; så att därför hade husen, även om byggnaderna ej hade blivit så förfärligt mycket fördröjt, ej kunnat bli användbara på avsevärt längre tid än vad nu varit fallet, när det är träbyggnader.

Herr statsrådet Thorsson, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara herr Roséns interpellation angående kristidskommissionernas verksamhet, fick nu ordet och yttrade:

Med kammarens tillstånd har ledamoten av denna kammare herr Rosén till mig riktat vissa spörsmål rörande en affärstransaktion, varvid bränslekommissionen försålt en av Kommissionen förut från Holland inköpt bogserbåt, benämnd Doggen.

Enligt den relation av transaktionen i fråga, som av interpellanten efter i tidningspressen meddelade uppgifter uti interpellationen återgivits, skulle bogserbåten Doggen ha från Holland inköpts för ett pris av 195,000 kronor och sedermera försålt för 175,000 kronor, av vilket belopp bränslekommissionen emellertid blott tillgodoförts 150,000 kronor, medan de överskjutande 25,000 kronor skulle ha utgått som provision.

Efter att hava därjämte återgivit ett i pressen publicerat uttalande om affären av den ifrågavarande bogserbåtens köpare, har interpellanten till mig ställt följande spörsmål:

»1. Har herr statsrådet uppmärksammat den förklaring rörande bränslekommissionens förfaringssätt, som här ovan återgivits?

2. Har den instruktion, som utfärdats för kristidsorganisationernas överrevisorer, givits en sådan avfattning, att den granskningsskyldighet, som åligger dem, omfattar även sådana sidor av kommissionernas verksamhet, som här berörts?

3. Om så icke är fallet, ämnar herr statsrådet vidtaga åtgärder, som på ett fullt betryggande sätt klarlägga kommissionernas verksamhet?»

Med anledning härav har jag anmodat bränslekommissionen att skyndsamt inkomma med yttrande rörande den i interpellationen berörda försäljningen, varvid jag begärt, att därvid särskilt borde lämnas upplysning om, i vilken ordning och genom vem beslut fattats angående ifrågavarande båt-försäljning, i vilken form, genom vilka och till vem uppdrag lämnats att försälja båten, samt huruvida det vore bränslekommissionen bekant, att angivna provision utbetalats, med angivande av, därest provision utbetalats, till vem eller vilka sådan utbetalning skett.

Med anledning av denna skrivelse till bränslekommissionen har kommissionen, med överlämnande i bestyrkt avskrift av en utav direktören A. J. Christierson, vilken inom kommissionen handlagt ifrågavarande ärende, avgiven förklaring rörande försäljningens förlopp, anført följande:

»Vid tiden för ifrågavarande försäljning var skogschefen Henrik Petterson kommissionens chef med rätt att ensam fatta beslut i kommissionens angelägenheter. I sådan egenskap har skogschefen Petterson, enligt vad han förklarar, beslutat, att Doggen skulle försäljas, om ett pris av 150,000 kronor kunde uppnås, utan att dock detta beslut berörde frågan om eventuell provision. Till grund för beslutet låg, jämväl enligt skogschefen Pettersons förklaring, bland annat en vid ärendets föredragning lämnad upp-

Ang. kris-
tidskommis-
sionernas
verksamhet.
(Forts.)

lysning, att sakkunnig person åsatt Doggen ett försäljningsvärde av högst 150,000 kronor. För berörda beslut, vilket icke protokollförts, är skogschefen Petterson ensam ansvarig.

Att verkställa nämnda beslut har tillkommit direktören A. J. Christierson, vilken var berättigad att i förhållande till tredje man handla å kommissionens vägnar. Av den av honom avgivna i ärendet återropade förklaringen framgår, att han lämnat Doggen på hand till föreståndaren för Stockholms Ved-Aktiebolags Sjötransportavdelning, S. Wendelin, för försäljning till ett pris av 150,000 kronor, med rätt för Wendelin att såsom provision tillgodoräkna sig, vad som kunde erhållas utöver nämnda belopp. För denna åtgärd är direktören Christierson såsom den, vilken vidtagit densamma, ansvarig.»

Direktören A. J. Christierson anför i den av honom avgivna av bränslekommissionen återropade förklaringen följande, som jag torde få i dess helhet återgiva:

»Då bogserbåten Doggen dels var i behov av avsevärda reparationer, dels var oekonomisk för de bogseringar, som för bränslekommissionens räkning kunde beräknas bliva erforderliga under seglationsåret 1918, fattades under hösten 1917 beslut, att Doggen skulle försäljas. Redan under oktober månad samma år vidtoges också åtgärder för att få båten såld, men dessa åtgärder ledde icke till något resultat, trots att båten på flera håll utbjöds till salu. Ännu i början av februari 1918 hade kommissionen icke, så vitt jag vet, erhållit något som helst anbud på Doggen.

Någon dag i medio av februari, då jag hade en konferens med chefen för Stockholms vedaktiebolag, direktören Sven Bage, och föreståndaren för samma bolags sjötransportavdelning, herr Sven Wendelin, rörande vissa transportfrågor, fördes även på tal frågan om Doggen och dess försäljande. Jag frågade då herr Wendelin, huruvida han icke på grund av sin personkänedom inom facket kunde driva upp någon köpare. Ett par dagar därefter förklarade herr Wendelin, att om han finge Doggen på hand för kr. 150,000 — jämte provision på detta belopp, så skulle han försöka att få den såld.

Med anledning av detta förslag satte jag mig i förbindelse med civilingenjören Robert Bremberg, expert i fråga om värdering av fartyg. Herr Bremberg uppgav då för mig, att enligt hans åsikt borde man icke tveka att sälja Doggen, om för densamma kunde erhållas kr. 150,000.—. En annan fackman förklarade, att han näppeligen trodde på möjligheten att kommissionen kunde erhålla Kr. 150,000.— för Doggen.

Under dessa förhållanden ansåg jag, fortfarande då ingen reflekterant hade anmält sig, att det av herr Wendelin framställda förslaget var i viss mån acceptabelt. I närvaro av direktör S. Bage meddelade jag därför herr Wendelin, att kommissionen icke kunde sälja båten under kr. 150 000.—, men att han ju kunde lägga på provision å detta belopp. Detta erbjudande kunde dock återkallas, om under tiden högre anbud inkomme från spekulant, som herr

Wendelin icke hade skaffat. Sedermera hörde jag icke något från herr Wendelin, förrän han, troligen den 16 mars anmälde, att Ljusne-Voxna Aktiebolag var villig att köpa båten för ett av honom fordrat pris av kr. 175,000.—. Häremot hade jag intet att invända, varefter vedbolaget bekräftade den av herr Wendelin inledda affären.

När likviden skulle erläggas, meddelade jag huvudkassören å kommissionens ekonomibyrå, att båten var såld för kontant summa 175,000.—, men att kommissionen härav erhöle endast kr. 150,000.—, då skillnaden eller 25,000—, tillhörde herr Wendelin, som förmedlat affären.

Varken vid detta tillfälle eller tidigare har jag haft någon som helst förbindelse med köparen. Några underhandlingar mellan kommissionen och köparen hava heller icke ägt rum, utan har hela saken skötts av förmedlaren.»

Härmed äro de i ämnet inhämtade upplysningarna för riksdagens första kammare framlagda.

Någon omedelbar åtgärd från min sida kommer icke att förmedlas av vad i saken förekommit. Det har nämligen kommit till min kännedom, att riksdagens justitieombudsman i denna sin egenskap redan ingripit med anledning av vad som blivit känt rörande ifrågavarande transaktion. På framställd förfrågan angående vad som hos justitieombudsmannen i ärendet förekommit har jag från justitieombudsmannen erhållit följande meddelande:

»Genom notiser i tidningen Nya Dagligt Allehanda för den 13 och den 14 februari 1919 fästes min uppmärksamhet därpå, att vid försäljning av en kommissionen tillhörig bogserbåt, benämnd Doggen, för ett belopp av 175,000 kronor icke mindre än 25,000 kronor skulle utbetalats såsom provision.

Följande en härstädes sedan länge gällande praxis, anmodade jag genom resolution den 18 februari 1919 kommissionen att till mig inkomma med upplysning, huru med de i tidningsnotiserna uppgivna omständigheter förhölle sig. Då denna resolution meddelades, hade jag mig ännu icke bekant den 15 februari 1919 av herr Rosén i första kammaren väckta interpellationen.

Den 28 februari 1919 inkom kommissionen med yttrande, däri kommissionen allenast förmålde sig översända en av direktören A. J. Christierson, vilken inom kommissionen handlagt ifrågavarande ärende, avgiven redogörelse för försäljningens förlopp.

I nämnda redogörelse anförde Christierson bland annat att redan under 1917 beslut fattats om ångaren Doggens försäljning, att Christierson i mitten av februari 1918 frågat föreståndaren för Stockholms vedaktiebolags sjötransportavdelning Sven Wendelin, om denne kunde anskaffa köpare till båten,

att Wendelin ett par dagar senare förklarar, att om han finge båten på hand för 150,000 kronor jämte provision å detta belopp, skulle han försöka att få båten såld,

att Christierson sedermera i närvaro av direktören S. Båge meddelat Wendelin, att kommissionen ej kunde sälja båten under

Ang. kris-
tidskommis-
sionernas
verksamhet.

(Forts.)

150,000 kronor, men att Wendelin ju kunde lägga provision & detta belopp,

att Wendelin troligen den 16 mars 1918 för Christierson anmält, att Ljusne-Voxne Aktiebolag vore villigt att köpa båten för 175,000 kronor, varemot Christierson icke haft något att invända,

att vedbolaget därefter bekräftat affären, samt att, när likviden skulle erläggas, Christierson meddelat huvudkassören å kommissionens ekonomibyrå, att båten vore såld för en kontant summa av 175,000 kronor, men att kommissionen härav erhöle endast 150,000 kronor, enär skillnaden tillhörde Wendelin, som förmedlat affären.

Genom remiss den 1 mars 1919 har jag infordrat förnyat yttrande från kommissionen, därvid jag särskilt begärt upplysning i vissa angivna hänseenden. I remissen har jag tillika anmärkt, att jag funnit kommissionens redan i ärendet avgivna yttrande alltför knapphändigt och att jag icke komme att åtnöjas med mindre, än att jag från kommissionen erhöle en allsidig och klarläggande utredning i ämnet.

För närvarande avvaktar jag kommissionens förnyade yttrande.»

I det läge, vari ärendet nu befinner sig, bör icke någon åtgärd komma ifråga från Kungl. Maj:ts sida, utan torde närmast böra avvaktas, vilka åtgärder riksdagens justitieombudsman finner böra vidtagas med anledning av vad som förefallit.

Beträffande slutligen interpellantens övriga spörsmål torde jag få inskränka mig till att framhålla, hurusom det får anses vara fullt klart, att den instruktion, som utfärdats för kristidsorganisationernas överrevisorer, inrymmer granskningsskyldighet även beträffande sådana sidor av kommissionernas verksamhet som de av interpellanten berörda. Interpellantens tredje spörsmål torde vid sådant förhållande icke erfordra ett direkt svar, men föranleder det från min sida det uttalandet, att jag givetvis skall låta mig angeläget vara att i förekommande fall medverka till, att full klarhet erhålles rörande kommissionernas affärsförhållanden.

Herr Rosén: Jag ber att få framföra mitt tack till herr statsrådet för det svar, som han lämnat, men tyvärr måste jag säga, att det är icke fullt tillfredsställande. Det är visst glädjande, att Doggenaffären kommer att utredas, tack vare justitieombudsmannens ingripande, och att herr Statsrådet ämnar i förekommande fall verkställa undersökningar; redan nu föreligga många fall, som borde utredas genom regeringens ingripande. I min interpellation berördes möjligheten av att affärer, närbesläktade med Doggenaffären, förekommit inom statens övriga kristidsorganisationer, och jag tillater mig uttala den meningen, att den allmänna oro, som, med anledning av vad som förekommit, framkallats i vidaste kretsar, kräver en noggrann utredning härom. Såsom svar härpå har herr statsrådet hänvisat till överrevisorernas granskningsplikt. Då

jag icke finner denna hänvisning tillfredsställande, skall jag anhålla att en stund få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk.

Bränslekommissionens ledande princip synes ha varit att betala ordentligt. En av bränslekommissionens chefer, redaktör Christiernson, uttalade i andra kammaren vid behandlingen av frågan om civil tjänsteplikt, att skogsägarna skola hava ordentligt betalt och även arbetarna skola hava ordentligt betalt, så att det ej gives anledning till missnöje. Han lämnade den förbluffande upplysningen, att det icke är statskassan som skall betala, och därför behöver man icke vara njugg. Industrien och transportmedlen äro tacksamma att få köpa ved, och då behöfde man enligt herr Christiernsons mening tydligen icke se på priset. Det förefaller som om den dåvarande regeringen redan på grund av detta uttalande bort ha särskild anledning att ägna uppmärksamhet åt bränslekommissionen.

Men det är icke bara skogsägare och arbetare, som fått ordentligt betalt. Tjänstemän i bränslekommissionen ha också fått ordentligt betalt.

Man trodde, att dessa höga löner skulle ha varit tillräckliga. Men des ser ut som om vissa herrar i bränslekommissionen beretts tillfälle att därutöver förtjäna avsevärda summor i tjänsten. Rykten härom ha cirkulerat länge, men det var först när fallet »Doggen» blev känt, som bränslekommissionens affärsmetoder började blottas. Den förklaring, som bränslekommissionens chef först avgav, var icke ägnad att klargöra saken. Det var genom överingenjören H. von Eckermans framträdande, som den fula transaktionen avslöjades.

Bränslekommissionens chef har förklarat, att Doggen inköptes från Holland och att man aldrig sett båten utan litade på besiktningssinstrumenten, som var utan anmärkning. Vid båtens ankomst befanns densamma underhaltig, varför sakkunniga såsom sin åsikt uttalade, att bränslekommissionen gjorde en synnerligen god affär, om den kunde sälja båten för 150,000 kronor. Jag är i tillfälle meddela kammaren, att denna uppgift icke är sanningsenlig. Båten inköptes av bränslekommissionen den 21 juli 1917 för 195,000 kronor »i det skick den nu befinnes liggande i Varberg med alla ombord och i land varande inventarier». Varberg ligger som man vet, inte i Holland, utan i Halland. Säljare var skeppsredaren Emil Löfgren i Stockholm. Köpekontraktet är å bränslekommissionens vägnar undertecknat av A. Christiernson.

Vid försäljningen av Doggen till Ljusne-Woxna aktiebolag upprättades ett köpekontrakt, varav jag har en avskrift. Enligt detta kontrakt såldes Doggen för 175,000 kronor »i det skick den nu befinnes liggande vid Ekensbergs varv». Detta kontrakt var undertecknat den 18 mars 1918 av »Bränslekommissionen A. Christiernsson» och av »Ljusne-Woxna aktiebolag C. G. Rothelius». Under dessa underskrifter finnes anmärkt: »första likviden kronor 58,333:35 kvitteras den 30/3 1918 Bränslekommissionen Sven Wen-

Ang. kris-
tidskommis-
sionernas
verksamhet.
[Forts.]

Ang. kris-
tidskommis-
sionernas
verksamhet.
(Forts.)

delin». Vidare: »Slutlikvid Kr. 116,666:67 kvitteras Bränslekommissionen Sven Wendelin», utan datum.

Bränslekommissionen har enligt kontraktet uppburit och kviterat 175,000 kronor, men endast 150,000 kronor ha influtit till Bränslekommissionens kassa. Om beslut verkligen förelegat, att provision skulle utgå för försäljningen, hade naturligtvis verifikat å provisionen funnits och hela det i kontraktet angivna beloppet uppförts såsom inkomst. Men något sådant beslut har uppenbarligen icke förelegat. Det vore också alldeles orimligt, då skeppsmäklare aldrig erhålla högre försäljningsprovision än $1\frac{1}{2}$ högst 2 %, i detta fall högst 3,500 kronor i stället för 25,000 kronor, som utgått.

Den tjänsteman, herr Sven Wendelin, som påstås ha uppburit provisionen, har enligt överingenjören von Eckermans uppgift icke utbjudit båten till försäljning. Herr Wendelin förklarar visserligen, att han inlett affären med kapten Timan, nuvarande befälhavare på ångfartyget Doggen, men denna uppgift vederlägges av följande intyg:

»Att jag i vetskap om att Bogserångaren Doggen var till salu, i sällskap med överingenjör von Eckermann vid Ekensberg varv besett densamma, innan jag på något sätt sammanträffat med herr S. Wendelin, intygas på heder och samvete.

Ljusne den 26 Febr. 1919.

H. J. Timan».

B. K:s förklaring, att Wendelin haft i uppdrag att sälja båten för 150,000 kronor, kan icke vara riktig. Ty när Ljusne-Woxna bolags anbud lämnades, anhöll Wendelin om uppskov för att rådfråga sina överordnade, såsom framgår av följande intyg:

»Härmed får jag intyga, att Ljusne-Woxna Aktiebolags anbud av den 14 mars 1918 på bogserångaren »Doggen» förlängdes till den 18 i samma månad på därom av herr Wendelin gjord hemställan under motivering att anbudet icke hann behandlas till den 15 mars på grund av vederbörandes inom Bränslekommissionen bortovaro. Stockholm den 26 februari 1919.» Här står ett oläsligt namn, men undertecknaren anges vara »Kontorschef för Ljusne-Woxna A. B:s Stockholms-kontor.

Om Wendelin verkligen haft i uppdrag att sälja båten för 150,000 kronor, så behöfde han väl icke fråga, om han fick sälja den för 175,000 kronor.

Man gör sig ovillkorligen följande frågor:

Om provisionsaffären varit i sin ordning å B. K:s sida, varför har då Wendelin begärt, att anbudet skulle ställas till vedaktiebolaget, men kontraktet utskrivits av B. K.?

Varför har kontraktet kvitterats av Wendelin i B. K:s namn, då han såsom tjänsteman i vedbolaget synbarligen icke har rätt att teckna B. K:s firma?

Då Ljusne-Woxna bolag likviderade köpet med check, ställd på B. K., vem har vid uttagningen i bank endosserat denna check?

Hur är det möjligt, att en statens kommission, som säljer en båt för 175,000 kronor, kan i räkenskaperna uppföra såsom inkomst endast 150,000 kronor.

Det, lärer nog förhålla sig så, trots förklaringarna i motsatt riktning, att Wendelin icke ensam uppburit provisionen. Beloppet har sannolikt fördelats på olika personer.

Justitieombudsmannen har nu tagit denna fråga om hand och en grundlig utredning torde kunna väntas. Den knapphändig och föga upplysande förklaring, som lämnats av B. K. och herr Christiernsson, har föranlett justitieombudsmannen att begära vissa närmare presicerade uppgifter om ifrågavarande provisionsaffär. —

Men det är, herr statsråd, icke endast denna affär, som behöver utredas. Jag skall tillåta mig att anföra några andra exempel på B. K:s affärsmetoder, vilkas närmare utredning måste framstå som ett oavvisligt krav.

Efter interpellationens framställande mottog jag från en statens tjänsteman vissa upplysningar rörande en annan båtaffär. Jag vände mig därför till den person, ingenjör Gustaf Groth i Sjötorp, som uppgivits såsom säljare, och erhöll av honom följande meddelande angående ångfartyget »Signhild»:

»Utbjöd honom i början av förra året till B. K. genom deras distrikt-chef i Mariestad A. Vinbladh. V. meddelade efter några dagar, att en B. K:s besiktningssman skulle komma, men då denne dröjde, hörde jag genom V., att de ansett båten för gammal och lastande för litet. Alltså ingen affär. Utbjöd då Signhild i öppna marknaden och fastnade kapten O. Emanuelsson för samma till kronor 120,000. En tid efter sedan E. köpt båten kom en kapten A. Jacobsson hit och besåg Signhild, och hörde någon tid därefter, att B. K. köpt den för 100,000. Denna siffra har jag aldrig sett, men den finnes väl i B. K:s papper. Har även hört talas om en underlig beskrivning på Signhild, då B. K. köpte den, men har därom inga bevis. Beskrivningen bör väl i så fall finnas hos B. K. Kapten Emanuelssons bror blev befälhavare på Signhild och kapten Jacobsson föreståndare för B. K:s vedtransport här på kanalen. Har hört sägas med en lön av 6,000 kronor och 11—12 kronor dagtraktamente. Finnes flera konstiga båtköp, men kunna dessa anstå.»

Med anledning härav vände jag mig i går till B. K:s nuvarande chef, jägmästare Kollberg, med anhållan att dels få veta inköpssumman för ångfartyget Signhild, dels erhålla avskrift av den av ingenjör Groth omnämnda besynnerliga beskrivningen av båten. Herr Kollberg lovade att tillhandahålla dessa handlingar i dag på förmiddagen. Han har emellertid efter att ha sovit på saken kommit på andra tankar och meddelade i dag, att han icke ansåg sig kunna utlämna avskrift på beskrivningen ej heller kunna lämna uppgift om inköpssumman för ångf. Signhild. Han ansåg, att det icke vore förenligt med »affärsmässiga principer» att utlämna sådana uppgifter. Men om överrevisorerna gäve sitt medgivande, skulle jag genom dem kunna erhålla önskade upplysningar. Det förefaller, som om B. K:s nuvarande chef vore i behov av

Ang. kris
tidsskommissionernas
verksamhet.
(Forts.)

Ang. kris-
tidskommis-
sionernas
verksamhet.

(Forts.)

någon undervisning i tryckfrihetsförordningen som ålägger honom att utan dröjsmål tillhandahålla alla önskade uppgifter. Att man vill hemlighålla affären med ångf. Signhild förvånar icke, men det vittnar om, att ej heller denna affär tål dagsljuset.

En i pressen nyligen omnämnd prämaffär förtjänar närmare undersökning. Firman Carl Anderson inköpte i augusti 1917 en gammal galeas, »Darth», för 3,500 kronor, och sålde den därpå till Stockholms vedaktiebolag för 8,000 kronor. Galeasen befanns i sitt dåvarande skick olämplig för vedbolagets behov, varför den vid Västerviks nya varvsaktiebolag förvandlades till präm. Kostnaden härför uppgick till 40,000 kronor. Flera liknande prämreparationer lära ha förekommit vid Västerviks nya varvsaktiebolag. Direktör Sven Båge är icke blott störste intressent i firman Carl Andersson utan även chef för vedbolaget och verkställande direktör för Västerviks nya varvsaktiebolag. 48,000-kronors-prämen överlämnades härpå till Östkustens transportbolag, ett av B. K:s dotterbolag, som emellertid fann densamma väl dyr. Två utsedda värderingsmän kommo till det resultat, att »Darth» kunde anses värd 19,500 kronor. På denna affär har B. K. alltså gjort en förlust av minst 28,500 kronor.

Man vill gärna tro direktör Båges uppgift till Aftonbladet »att han kunde drunkna i alla uppgifter om skandaler, som cirkulerade kring hans person». Han stämplade uppgifterna om »Darth» som nidsskriveri. Galeasen »Darth» hade gått mellan Småland och Stockholm men gjort haveri, vilken olycka lyckligtvis inträffade utanför Västervik, dit den infördes och ägnades all möjlig omvårdnad vid direktör Båges varv.

Idén med ett flertal dotterbolag till B. K. synes vara lycklig för dem, som vilja göra »goda» affärer. Affären med »Darth» m. fl. finnes icke omnämnd i revisorernas berättelse över granskningen av vedbolagets affärer för tiden till och med 30 april 1918. Affären med »Doggen» omnämnes ej heller, ehuru anbudet på begäran ställts till vedbolaget men kontraktet underskrivits av B. K. Genom splittring av räkenskaperna, genom olika tider för revisionen m. m. försvaras eller omöjliggöres kontrollen. — B. K:s skogsaffärer äro värda sitt eget kapitel. Jag skall icke trötta kammaren med många exempel, men jag kan icke underlåta att anföra ett par sådana.

I en ledande artikel i tidningen Sala-Posten den 31 oktober 1917 berättas under rubriken »Säva gård i två kapitel» bland annat följande:

»Säva gård i Altuna socken har på senare tid låtit tala om sig på grund av dess gamla ägare, godsägare Lindewalls frånfalle och gårdens övergång i nya händer samt statens bränslekommis-sions inköp av skogen och där nu bedrivna avverkningar. — — — Gården, som 1901 hade ett åsatt taxeringsvärde av 46,300 kronor, blev till salu. Spekulanter infunno sig och värderade egen- domen med den vackra skogen. Buden kommo: sex, sju, åtta hundra tusen. Men då drogo sig de försiktiga. Ett par i egen- domsaffärer tränade kompanjoner här på orten hade sträckt sig

upp till 800,000 kr. Men när så skogen blev upptnmdad och mera exakt värderad, drogo de sig från affären såsom för dyr med det priset, vilket dock gavs av ett konsortium i Östersund. Det var i juni månad i år. — — — Om några dagar var Säva åter i nya händer. En godsägare Andersson från Uppsala var då köpare i andra hand och betalade Östersundskonsortiet 925,000 kronor för egendomen med lösa och fasta inventarier, som hela tiden följt med. En liten nätt förtjänst på 125,000 kronor för förstahandsköparen. Nu var det mer än en försiktig och förnumstig affärsman, som tyckte synd om stackars Andersson, som så skarpt överbetalt egendomen och aldrig skulle gå i land därmed eller kunna få sina pengar igen på den affären. Man hade tydligen inte räknat med ännu en spekulant och en mycket stark sådan, som hade råd att betala lika bra som Andersson och litet till: statens bränslekommission. Inom en månad sedan Säva första gången saldes hade Andersson gjort en mycket fin affär. B. K. köpte avverkningsrätten och gav därför 875,000 kronor med skyldighet ändå att sörja för återväxtens tryggnad.

Och nu går trätäljas yxa i Säva skog. På bränsleved skall staten taga ut ett värde på rot för 875,000 kronor och åtskilligt till, om det skulle bli något över till röjning och frösädd m. m. Kanhända? Men kanhända också — och det är väl mest sannolikt efter vad erfaret folk anser om affären — att staten på densamma får satsa några hundra tusen kronor. Detta så mycket hellre, som Sävaskogen gar till ved, sekunda virke och prima timmer över en kam. Och ska en affär som statens Sävaaffär kunna knipas ihop, då får inte den fattige förundra sig över att bränslekommissionens ved blir dyr. — — Vad staten kan ha på Sävaaffären, det är ännu ett ofullbordat bokslut. Men mellanhänderna, de ha var på sitt håll sina uppjobbade hundratusen i fickan.

»Ett annat fall: en av bränslekommissionens distriktschefer i Västerbottens län inköpte av bönder avverkningsrätt till deras skog, som därpå överläts till bränslekommissionen. Kommissionen betalade även nu »ordentligt», men det var distriktschefen, som fick den ordentliga betalningen. Ätminstone en av bönderna har känt sig bedragen och anmält förhållandet till justitieombudsmannen, som har även detta ärende under utredning. Jag kan icke underlåta att nämna, att en av den åsyftade distriktschefens förmän offentligen förklarar sig icke kunna inse, att tjänstemannen i fråga förfarit oriktigt. Jag är övertygad om att kammaren skall ge mig rätt, då jag uttalar, att ett sådant förfarande från en statens tjänstemans sida är i högsta grad olämpligt. Det ser sålunda ut, som om affärsmetoderna inom kommissionen här i Stockholm tillämpats även på vissa håll av underordnade tjänstemän ute i landsorten. »Sådan herre, sådan dräng».

Bränslekommissionens inköp av en större transportflotta har låtit mycket tala om sig. Likaså och i synnerhet det mystiska inköpet av Stockholms vedaktiebolag. Det vore synnerligen önsk-

Ang. kritisk-tidskommissionernas verksamhet.
(Forts.)

Ang. kris-
tidskommis-
sionernas
verksamhet.

(Forts.)

vårt, om särskilt den sistnämnda affären mellan herrar Christiernson och Båge kunde fullt utredas.

Det må tillåtas mig att anföra ett exempel på, hur litet bränslekommissionen har kännedom om sina egna affärer. Vid början av 1918 års riksdag berättade en ledamot av andra kammaren för mig, att bränslekommissionen våren 1917 hade annonserat efter lokomobiler. Riksdagsmannen hade en begagnad lokomobil och erbjöd sig att sälja den för 5,000 kronor. En herre ditsändes för b-siktning av lokomobilen, som befanns vara ganska bra, och bränslekommissionen beslöt att köpa den. Då lokomobilen ännu efter flera månader stod kvar på gården och köpet ej likviderats, gjorde säljaren förfrågan först hos länschefen som ingenting visste om saken, och sedan hos bränslekommissionen, där man svarade: »Ha vi köpt lokomobilen, så skola vi naturligtvis betala den.» Därpå blev det ny besiktning av lokomobilen, och så småningom kom även likviden. Men lokomobilen stod alltjämt kvar på gården.

Jag relaterade detta i min tidning, men inlade avsiktligt några oriktiga uppgifter. Bränslekommissionen, som uppmärksam följt pressen, fastnade på kroken. Till redaktionen anlände ett brev från en herre, som sade sig ha blivit satt i tillfälle i Stockholm kontrollera bränslekommissionens lokomobilinköp. Och på grund av därvid gjorda iakttagelser kunde han försäkra, att min artikel om lokomobilinköpet vore »en av dessa historier om bränslekommissionen, som under en till utseendet sannfärdig mask döljer den djupaste lögn.» Mannen ifråga förklarade, att artikeln slutord »lokomobilen står kvar på gården ännu. Ännu ingen människa än mindre B. K., har frågat efter den», vore »det enda sanna i artikeln, om ens det!» Vid förfrågan hos bränslekommissionen fick jag veta, att brevskrivaren var anställd därstädes som tjänsteman. Efter att ha offentliggjort hans försvar för bränslekommissionen förklarade jag mig villig att när som helst lämna bränslekommissionen upplysning om, i vilket län affären ägt rum, säljarens namn, priset och besiktningsmannens namn och namnet på den gård, där den av bränslekommissionen inköpta och och betalade lokomobilen ännu den 30 januari 1918 var kvarstående utan att någonsin hava efterfrågats. Den tjänsteman, som kontrollerat bränslekommissionens lokomobilinköp, begagnade sig också av detta mitt erbjudande, och någon tid därefter avhämtades lokomobilen. Det undras, huru många lokomobiler bränslekommissionen betalt och huru många lokomobiler bränslekommissionen har i sin ägo. Jag har i finansdepartementet skaffat mig en avskrift av revisionsberättelsen för Stockholms vedaktiebolag för tiden till och med den 30 april 1918. I denna berättelse förekomma åtskilliga grava anmärkningar, bland annat beträffande inköpet av tonnage, varom det heter: »Då bolaget sålunda endast formellt står såsom köpare för tonnaget ifråga och hela rederirörelsen i övrigt faller inom bränslekommissionens verksamhetsområde, hava vi icke funnit anledning att i detta sammanhang underkasta denna rörelse någon granskning.» Revisorerna finna välgående skäl för tonnageförvärvet,

men det betingade priset å tonnaget lämnar rum för »befogad anmärkning». Det har fastställt för högt. Särskilt lär detta vara förhållandet med transportfartyget Vega, för vilket »köpesumman 750,000 kronor torde hava kunnat icke oväsentligt nedbringas, som det heter. Att anskaffningskostnaden varit för hög, antydes — säger man — i värderingsinstrumenten! Men detta har icke hindrat vederbörande att betala vad som begärdes. Revisorerna klandra ett virkesinköp i Stockholm, vilket gick lös på 41 kronor 50 öre per kubikmeter löst mått och åsamkade kommissionen en förlust av 228,000 kronor.

Revisorerna anmärka vidare på inköpet av egendomen Stora Klingsbo i Dalarna för 380,000 kronor. Egendomen ligger avsides och inköptes för att bereda sysselsättning åt arbetslösa industriarbetare, som voro ovana vid skogsarbete. Revisorerna tvivla på denna uppgift alldenstund enligt bränslekommissionens uppgift »vid tiden för köpet snarare funnits brist än övertöd på arbetskraft». Till vedbolagets ifrågavarande företag har jordbruks-, kvarn- och sågverksrörelse! Revisorerna säga, att detta köp icke kunnat tillfredsställande motiveras. Kanske skulle en grundlig undersökning kunna blotta även andra motiv än månheten om sysselsättning åt arbetslösa industriarbetare, som icke funnos. Revisorerna säga slutligen, att vissa andra åtgärder framkallat missstro mot vedbolaget hos befolkningen i Stockholm. Missstro råder dock inom hela landet både mot vedbolaget, bränslekommissionen och vissa andra kommissioner. Revisorerna förklara till sist, att de »ehuru med tvekan» tillstyrka ansvarsfrihet för vedbolagets styrelse. Denna utomordentliga välvilja från revisorernas sida lär icke ha tillfredsställt bränslekommissionens förste chef, herr Henrik Petterson, som även tillhört och ännu tillhör vedbolagets styrelse. Han lär nämligen vid bolagsstämman ha yrkat att revisorerna skulle avsättas.

Litet var minns nog, vilket fruktansvärt väsen som uppstod, när majoriteten av andra kammaren stälpte den Swartzka regeringens förslag om civil tjänsteplikt. Särskilt huvudstadspressen av alla färger utalade hårda domar över de alltid trångsynta landsortsrepresentanterna. Vi kunna dock vara tacksamma, att det förslaget föll, ty om bränslekommissionen fått den begärda rätten att mobilisera män och kvinnor i åldern 15—60 år, så hade vid det här laget våra skogar sannolikt varit ett minne blott. Det må vara en tröst i bedrövelsen, att vi undgingo den förödel- sen.

Men för den ved som huggits ha industrien, kommunikationerna och allmänheten fått och få ännu betala oskäligen priser på grund av huvudlös ledning. Stora massor ved rutna nu i skogarna. Det blir väl ändå till sist staten, som får betala dessa ruttnande miljoner, fastän herr Christierson påstod, att staten icke skulle betala och att man därför icke behövde vara njugg.

Det finns anledning att ifråga om nu berörda affärer tala om »ruttenhet i statsförvaltningen». Allmänheten, som avpressats

Ang. kris-
tidskommis-
sionernas
verksamhet.
(Forts.)

Ang. kris-
tidskommis-
sionernas
verksamhet.
(Forts.)

pengar, kräver en *grundlig* undersökning och *sträng* räfst. Den kan icke vara tillfreds med allenast överrevisorernas granskning. Särskilt väckte det många uppmärksamhet, att en av dessa i höstas tog bränslekommissionen i försvar, då den angreps, för att räkenskaperna för 1917 icke voro avslutade. Hur dugande dessa revisorer än äro, ha de varken tid eller krafter att grundligt undersöka alla kommissionernas åtgöranden. Änu mindre kan man vara tillfreds med den undersökning, som verkställdes av den särskilda revisor som för bränslekommissionens vidkommande utsågs av den nuvarande finansministerns företrädare i ämbetet. Resultatet av sistnämnda undersökning har blott stärkt kravet på extraordinära åtgärder. Vi behöva en civilkommission, som utrustas med vidsträckt befogenhet. Den bör bland annat äga både rätt och plikt att anställa förhör med alla, som kunna ha något att meddela om bränslekommissionens och andra kommissioners provisions- och liknande affärer. Den bör icke — herr finansminister — skicka hälsning till tjänstemän, som kräva undersökning, att »låta bli sån't där!» Enbart detta, att ett antal tjänstemän kräva undersökning, synes vitna om att det verkligen finnes ett och annat, som behöver undersökas. Det är nämligen numera ingen rekommendation att ha varit anställd hos vissa kommissioner, och då det icke är alla, som under sin kommissionstid förtjänat så mycket pengar, att deras framtid är tryggad, är det en billig fordran, att de skyldiga drages fram i ljuset och att de övriga icke må bli oskyldigt misstänkta. Allmänheten kan icke vara tillfreds med att bränslekommissionens chef och ensam beslutande ledamot vid avgången från sin befattning hugnats med ett vedermäle, som enligt statuterna skall utdelas »för väl förättade värv och allmänna uppdrag». Allmänheten kräver, att såväl ifråga om bränslekommissionen som övriga kommissioner *sanningen skall komma fram och att de skyldiga skola ställas till ansvar*. Det är enligt min mening i högsta grad av nöden, att regeringen efterkommer denna begäran. Ty det ligger en allvarlig fara däri, att tron på statsmyndigheternas absoluta oväld och redbarhet undergräves.

Herr Dahl: I anledning av en del uttalanden, som här gjorts, skall jag be att i största korthet få säga några ord.

Åtskilligt av vad den ärade interpellanten här framdragit är redan föremål för överrevisorernas undersökning, och åtskilligt var av den beskaffenhet, att det snarare skulle ha gagnat det syfte han ville befrämja, om han icke, åtminstone icke i den form han använde, här bragt det på tal.

Jag har emellertid närmast föranletts att begära ordet av herr statsrådets uttalande, att statsrådet på grund därav, att justitieombudsmannen numera funnit anledning ingripa, icke fann skäl föreligga till någon statsrådets åtgärd. Som interpellanten här erinrat och många av herrarna torde ha sig bekant, ha överrevisorerna för kommissionerna redan för rätt lång tid sedan avgivit en första berättelse över granskningen av bränslekommissionens

förvaltning — *räkenskaperna* var det då icke möjligt att slutgiltigt granska, eftersom bokslutet då ännu icke förelag; det har först för helt kort tid sedan hunnit bli färdigt. Resultatet av denna granskning innefattade åtskilliga, efter revisorernas mening ganska grava och befogade anmärkningar. Dessa anmärkningar föranledde i sin ordning den nuvarande chefen för bränslekommissionen att avge en förklaring, om vilken jag för tillfället skall inskränka mig att säga, att den var till formen osedvanlig och anslöt sig därutinnan ungefärligen till den form han ansett lämpligt använda i sin förklaring över statsrevisorernas tidigare avgivna anmärkningar. Såvitt jag vet, har denna överrevisorernas berättelse icke föranlett någon statsrådets åtgärd i avseende å förutvarande chefen för bränslekommissionen. Denne tjänsteman har, som statsrådet anmärkte, varit ensam ansvarig för bränslekommissionens alla åtgärder; korteligen: han har varit bränslekommissionen.

*Ang. kris-
tidskommis-
sionernas
verksamhet.*
(Forts.)

Särskilda skäl till anmärkning har arbetsordningen givit, i det att icke några som helst protokoll över fattade beslut ha förts. Sålunda har det kunnat förekomma — som också här i dag anmärkts — att ett sådant beslut som detta om inköp av bogerbaten »Doggen» icke på något sätt finnes i bränslekommissionens handlingar anmärkt annorledes än i kassaboken, och där finnes det icke i vidare mån, än att den kontant inbetalda delen av köpeskillingen där upptagits. Det har således icke varit möjligt för överrevisorerna att finna någon särskild grund till anmärkning i avseende å denna affär — jag nämner det i anledning därav att herr Rosén särskilt påpekat, att överrevisorerna icke gjort någon anmärkning i detta stycke. Det är först sedan saken genom pressen bragts på tal på grund av vunna upplysningar som överrevisorerna fått uppmärksamheten fäst på saken och nu ha densamma under utredning. Men just vid denna affär framträder skarpt denna olägenhet, som överrevisorerna med synnerlig skarpa understrukit i sin berättelse, att organisationen av detta förvaltande verk, vars förvaltning till omfattningen är mycket större än de flesta andra statens förvaltande verks, är så lösligt gjord, att där icke uppstallts en fast instruktion, som klargör, hur förvaltningen skulle ske, utan här ha dessa kolossala summor fått handhavas på synnerligen lösliga grunder. Om det också till en början icke kunde överskådas, vilken omfattning förvaltningen här skulle taga, och i vilken mån närmare instruktioner behövde fastställas, borde det dock inom kort ha blivit klart för vederbörande departementschef, att här behövdes en fast arbetsordning. Detta är icke sagt som någon anmärkning enbart mot den nuvarande chefen för finansdepartementet, utan det gäller även den föregående, men den nuvarande chefen har låtit missförhållandena fortlöpa på den väg, varpå de från början inriktats.

Nu har, som jag nämnde, herr statsrådet sagt, att statsrådet icke fann anledning att ingripa mot bränslekommissionen i anledning av affären »Doggen». Det må nu vara. Men jag skulle i

*Ang. kris-
tidskommis-
sionernas
verksamhet.*
(Forts.)

alla fall i detta sammanhang vilja säga, att även om den kriminella sidan av saken kan lämnas å sido, sedan den av justitieombudsmannen tagits om hand, är dock av handlingarna uppenbart, att vid en viss tidpunkt bränslekommissionen har på tämligen lösliga grunder funnit lämpligt besluta att inköpa detta bogserfartyg för 195,000 kronor för att endast några månader efteråt, blott med den motiveringen, att båten hade befunnits oekonomisk och olämplig, besluta sälja den för 150,000 kronor. Även med bortseende från alla särskilt besvärande omständigheter, som denna provisionsaffär innehåller, måste väl detta vara ett av de många uttryck för den löslighet, den likgiltighet och bristande omvårdnad i ekonomisk förvaltning, som man överallt möter inom denna kommission. Om det är riktigt, att denna affär ger ett nytt belägg för denna erfarenhet, och då det icke bör hava varit främmande för herr statsrådet, att här verkligen förelupit högst avsevärda och oerhört förlustbringande missgrepp i förvaltningen, skulle det då verkligen icke för herr statsrådets uppfattning kunna finnas anledning att vidtaga någon åtgärd? Skulle det åtminstone icke föreligga anledning därtill att herr statsrådet icke längre funne skäl att ge ett indirekt erkännande åt den man, som är ansvarig, åtminstone i främsta rummet ansvarig för bränslekommissionens förvaltning? Jag kan icke finna annat än att herr statsrådet verkligen givit honom ett sådant erkännande, därigenom att denne man, även sedan han icke längre fungerar såsom bränslekommissionens chef, dock fortfarande står kvar såsom en ganska väl avlönad medlem av kommissionen och likaledes såsom styrelseledamot i Stockholms vedaktiebolag, som ju är synnerligen nära förbundet med bränslekommissionen. Jag föranledes särskilt till denna erinran därav, att det förefaller mig, som om det egentligen skulle vara ganska litet praktiskt gagn av denna revision, som även herr statsrådet dock har synts finna vara av värde, eftersom herr statsrådet både här i dag och tidigare hänvisat till densamma, om den icke, sedan den påvisat mycket grava missgrepp, befinnes föranleda till en sådan åtgärd, som eljest i all förvaltning bör anses hava fog för sig, nämligen att man vidtager en grundlig ändring i förvaltningen i fråga om personalen.

Det är för närvarande till detta, som jag har velat inskränka mitt uttalande i anledning av denna interpellation. Jag vill dock till sist gärna medgiva, att interpellanten har rätt i sin anmärkning, att det är mycket svårt för överrevisorerna att, såsom denna överrevision är ordnad, på ett fullt tillfredställande och grundligt sätt genomtränga alla de detaljer i kommissionernas förvaltning, som verkligen behöva undersökas. Det är svårt icke endast med hänsyn till den tid och det arbete, som överrevisorerna hava tillfälle att ägna därat, utan det innebär också rätt stora vanskligheter med hänsyn till materialets beskaffenhet såväl i fråga om protokollsföring som bokföring och i övrigt beskaftenheten av de muntliga upplysningar, som man nödgas begära till komplettering av detta mycket knapphändiga material, handlingarna dock innefatta.

Herr statsrådet Thorsson: Interpellanten anförde, att denna utredning kommit till stånd tack vare justitieombudsmannens ingripande, jag tyckte mig finna, att han därmed ville säga, att cheten för finansdepartementet icke skulle hava vidtagit någon åtgärd, därest icke detta ingripande skett. Då jag blev uppmärksamgjord på relationen av denna affär i tidningspressen, hann jag verkligen icke vidtaga någon åtgärd, förrän interpellationen framställdes här i kammaren. Annars synes det mig ganska naturligt, att detta spörsmål oberoende av interpellationer eller J. O:s ingripande hade blivit föremål för utredning.

Den ärade interpellanten anförde, att vi behövde en civilkommission, som vore utrustad med en mycket stark befogenhet att ingripa. Den instruktion, som gäller för de nuvarande överrevisorerna, är emellertid av den beskaffenhet, att den, såvitt jag kan bedöma saken, medgiver överrevisorerna samma befogenhet som den civilkommission som interpellanten hänvisade till. Enligt statsrådsprotokollet för den 19 juni 1917 angående granskning av kristidskommissionernas verksamhet heter det, bland annat, *att* granskningen skulle omfatta såväl siffergranskning av räkenskaperna som ock kontroll över författingsenligheten och ändamålsenligheten av gjorda utbetalningar och andra förvaltningsåtgärder; *att* överrevisorerna för granskningens verkställande ägde att få till sig utlämna vederbörande kommissions samtliga räkenskapshandlingar, protokoll samt akter med koncept och kopior till utgående skrivelser ävensom övriga för granskningen erforderliga handlingar; *att* ifall överrevisorerna funne, att gjord utbetalning eller annan förvaltningsåtgärd icke varit författingsenlig eller att anledning föreläge till anmärkning mot dylik åtgärds ändamålsenlighet, överrevisorerna skulle, därest saken icke med hänsyn till de förhållanden, under vilka vederbörande kommissions arbete ägde rum, eller av annan anledning funnes böra bero därvid, att kommissionens uppmärksamhet fästes å vad i saken förekommit, därom hos Kungl. Maj:t göra anmälan; *att* efter det anmälan, på sätt i det föregående vore sagt, till Kungl. Maj:t inkommit från överrevisorerna, Kungl. Maj:t ville taga under omprövning, huruvida åtal vid vederbörlig domstol skulle följa eller annan åtgärd i ärendet vidtagas. — Att döma av den instruktion, som salunda är utfärdad för överrevisorerna, förefaller det mig, som om de vore utrustade med en sådan befogenhet, som civilkommissionen hade på den tid, då jag tillhörde densamma.

Nu har en av överrevisorerna här framhållit, att den anmärkning, som överrevisorerna gjorde vid sin granskning av ifrågavarande förvaltning för den tid, revisionen avsåge, icke ens föranlett till så mycken åtgärd från Kungl. Maj:ts sida, att en eller flera av de personer, varom här är fråga, entledigats från sitt uppdrag. Detta föranleder mig att något beröra det sätt, på vilket jag har gått tillväga för att skaffa bränslekommissionen någon ledning. När jag trädde till mitt ämbete, voro redan beslut fattade, varigenom statsmedel voro engagerade till en sådan omfattning, att det egent-

Ang. kristidskommissionernas verksamhet.
(Forts.)

Ang. kris-
tidskommis-
sionernas
verksamhet.

(Forts.)

ligen icke fanns någon möjlighet att omedelbart vidtaga några åtgärder, genom vilka man skulle hava kunnat inskränka bränslekommissionens verksamhet. Skogsköpen voro i en mycket stor utsträckning redan avslutade, och avverkningen var i full gång. Någon tid efter det jag tillträtt mitt ämbete, inlade dåvarande chefen för bränslekommissionen en begäran om att bliva entledigad från sin befattning. Jag fick således det ingalunda lätta uppdraget att anskaffa en ny chef för denna kommission. Redan på den tiden var detta en synnerligen svår sak, ty vilken person jag än vände mig till, så svarade han: »Nej». Jag överlade då med en hel rad av våra mest framstående affärsmän för att genom deras bemedling finna en lämplig person till denna befattning. Alla de, som jag då rådgjorde med, sade, att det var det oklokaste, jag kunde göra att låta de män gå bort från bränslekommissionens ledning, vilka i själva verket hade startat dess affärer. Jag har troget lagt detta på minnet och därför icke varit angelägen om att lyssna till gjorda framställningar om att man helt kort och gott bara skulle låta vederbörande personer gå. Om jag i det stycket förgått mig, får jag naturligtvis bära följderna därav, men jag har därvid handlat efter inhämtande av råd från män, till vilkas omdöme jag fortfarande sätter ett mycket stort förtroende.

Det lyckades mig emellertid att anskaffa en ny chef för bränslekommissionen. Han innehade sin plats under fyra månader. Då var han utarbetad och avgick på grund av omständigheternas makt. Så fick jag en annan chef för kommissionen. Efter en mycket kort tid meddelade mig B. K:s ordförande att den nyvalde chefen tröttnat. Han hade till ordföranden meddelat: »Nu kan jag inte vara där längre, jag står inte ut, ty jag får inte vara en hederlig människa. Mitt i natten uppringes jag om bränslekommissionens affärer.»

Nu har B. K. slutligen åter fått en ny chef, och tvivelsutan skall man ganska snart lyckas köra i väg även honom. Det är icke roligt att hava med dessa affärer att göra, det får jag verkligen försäkra herrarna, ty både präm-, lastbåts- och vedaffärer, voro ordentligt igångsatta och avslutade uti en sådan omfattning, att en departementschef, även om han vore fullt fackman på området, måste få orimligt svårt att behärska dessa omfattande affärer. Emellertid vill jag säga herrarna, att det lär vara fullständigt omöjligt att få folk, som vill åtaga sig det oerhört krävande uppdrag, som heter avveckling av bränslekommissionen, om den igångsatta kampanjen skall fortsättas. Jag har med mycken möda lyckats till bränslekommissionens ordförande förvärva en man, om vars hederlighet och vilja att göra det allra bästa jag icke har den ringaste enledning att hysa något tvivel. När han sista gången var hos mig och redogjorde för de besvärligheter som just nu påvila ledningen för B. K., gjorde det mig verkligen oerhört ont, att folk, som arbeta både bittida och sent för att kunna göra det bästa möjliga, ändå jämt och ständigt skola vara utsatta för denna starka begärelse till klagomål över vad som skett. Jag är av den bestämda uppfattningen, långt före deras tillträde i tjänsten, att

den nuvarande ledningen av bränslekommissionen icke kan rå för vad en förutvarande ledning har gjort på detta område. För min del skulle jag tro, att det för statens egen skull vore det lyckligaste, om man nu gäve dessa människor något andrum, samt om man visade förtroende för överrevisorernas vilja att granska förvaltningen. Jag vill här göra den utfästelsen, att om överrevisorerna skulle anse sig behöva någon ökad befogenhet eller någon större personal för att utföra det uppdrag, som de fått sig anförtrott, jag lika litet hädanefter som hittills skall vägra dem allt det stöd, som från min sida kan givas. Jag är ju medveten om, att här äro många missgrepp gjorda, och den rad av anmärkningar, som interpellanten här framställt, skall bliva föremål för noggran omprövning. Jag är nämligen livligt övertygad om, att överrevisorerna skola vara de första att beakta de gjorda anmärkningarna. Jag vill säga, att enligt vad bränslekommissionens chef meddelat mig, hade överrevisorerna — en eller två dagar efter sedan denna affär blivit känd — särskilt gjort sig underrättade härom och begärt fullständig klarhet i saken.

Eu av överrevisorerna har funnit det märkvärdigt, att jag icke ansett mig skyldig att vidtaga någon åtgärd, därför att justitieombudsmannen ingripit. När riksdagens egen tjänsteman tagit denna sak om hand och påkallat utredning, har jag trott det vara riktigast, att Kungl. Maj:t icke vidtager någon åtgärd i detta avseende, förrän justitieombudsmannen utrett saken och vidtagit de åtgärder, vartill han kan finna sig föranledd. Detta utesluter emellertid icke, att Kungl. Maj:t kan ingripa i föreliggande fråga genom justitiekanslern eller annorledes, om justitieombudsmannens utredning icke skulle lämna ett tillräckligt uttömmande resultat. Men jag har icke ansett mig kunna vidtaga några åtgärder mitt under denna utredning, ty även om det föreligger mycket grava anmärkningar, så vill det dock förefalla mig, som om varje person har rätt att få sin sak prövad.

Då nu som sagt riksdagens justitieombudsman tagit saken om hand, synes det mig riktigast, att den får ligga under hans prövning, och att det först på ett senare stadium bör komma under beprövande, huruvida och i vilken utsträckning Kungl. Maj:t skall vidtaga några åtgärder i förevarande fall.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 166, med förslag till förordning om rätt för kommun att upptaga särskild avgift vid vissa offentliga nöjeställningar.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 10 samt statsutskottets utlåtanden nr 12 A och B.

Vid föredragning av statsutskottets memorial

nr 30, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1919 under fjärde huvudtiteln för bestridande av kostnader, som kunna bliva en följd av uppskjutande tillsvidare av de för närvarande pågående arbetena å uppförande av kasernetablissemang för Södra skånska infanteriregementet, samt

nr 31, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående beredande av medel för färdigställande av torpeder till jagarna Wrangel och Wachtmeister,

godkändes de i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bankoutskottets memorial nr 17 och 21, första lagutskottets utlåtanden nr 10 och 11 samt andra lagutskottets utlåtande nr 13.

Efter föredragning av de vid sammanträdet början avlämnade kungl. propositionerna hänvisades dessa, nr 158 till bankoutskottet, nr 181 till jordbruksutskottet och nr 185 till statsutskottet.

Ordet lämnades på begäran till herr vice talmannen, som yttrade: Herr greve och talman! Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta att av de å dagens föredragningslista upptagna ärendena första lagutskottets utlåtande nr 10, första lagutskottets utlåtande nr 11, andra lagutskottets utlåtande nr 13, statsutskottets utlåtande nr 12 A och statsutskottets utlåtande nr 12 B, måtte, i den ordning jag nu angivit, uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden å föredragningslistan för morgondagens plenum.

Denna hemställan bifölls.

Anmälades och bordlades:

första lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående omarbetning i visst syfte av strafflagens bestämmelser rörande ämbetsmäns rättsliga ställning och företrädesrättigheter; och

jordbruksutskottets utlåtande nr 32, i anledning av väckta mo-

tioner om uppförande å 1919 års tilläggsstat av anslag till hushållningssällskapen.

Justerades sex protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 6,43 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
